

**ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ
ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ
Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ**

Ομάδα εκπόνησης κριτηρίων αξιολόγησης

Βεκρής Ελευθέριος, Σύμβουλος Α' του Ι.Ε.Π, ΠΕ02

Μπετσάκος Βασίλειος, Εκπαιδευτικός Δ.Ε., ΠΕ02

Συμεωνίδης Βασίλειος, Διευθυντής 1^{ου} Λυκείου Δράμας, ΠΕ02

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2018

Εισαγωγικές διευκρινίσεις - το πλαίσιο

Στο πλαίσιο της προσπάθειας να βασιστεί η αξιολόγηση των μαθητών και των μαθητριών σε ουσιαστικές δεξιότητες κατανόησης και παραγωγής ερμηνευτικού – κριτικού λόγου στο μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών, έγινε η τροποποίηση των σχετικών άρθρων κατά το μέρος που αφορούν στην αξιολόγηση του μαθήματος: α) της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας της Β' τάξης Ημερήσιου Γενικού Λυκείου και Γ' τάξης Εσπερινού Γενικού Λυκείου Ομάδας Προσανατολισμού Ανθρωπιστικών Σπουδών στις γραπτές προαγωγικές εξετάσεις και β) της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας της Γ' τάξης Ημερήσιου Γενικού Λυκείου και Δ' τάξης Εσπερινού Γενικού Λυκείου της Ομάδας Προσανατολισμού Ανθρωπιστικών Σπουδών στις ενδοσχολικές και πανελλαδικές εξετάσεις (ΦΕΚ 3807/04-09-2018 τ. Β', βλ. Παράρτημα, σ.32).

Στόχος είναι αφενός να αποδεσμευθούν εκπαιδευτικοί, μαθήτριες και μαθητές από την αναπαραγωγή έτοιμων σχολικών και παρασχολικών μεταφρασμένων κειμένων· αφετέρου να δοθεί έμφαση στην κατανόηση του αρχαίου ελληνικού κειμένου, η οποία δεν ελέγχεται αποκλειστικά και μόνο με τη διαδικασία της μετάφρασης. Επίσης, δίνεται η δυνατότητα της διακειμενικής προσέγγισης του νοήματος των αρχαίων ελληνικών κειμένων μέσω παράλληλων κειμένων, διδαγμένων και αδίδακτων, ώστε να αποτιμηθεί η κριτική ικανότητα των μαθητών και των μαθητριών στη διακειμενική και διαχρονική προσέγγιση των κειμένων της αρχαίας ελληνικής γραμματείας. Με αυτό τον τρόπο δίνεται η δυνατότητα αποτύπωσης του στίγματος μιας ολιστικής και όχι κατακερματισμένης προσέγγισης του αρχαιοελληνικού λόγου.

Το Δ.Σ. του Ι.Ε.Π., κατόπιν εισήγησης της Μονάδας των Ανθρωπιστικών Επιστημών – Φιλολογίας, έκρινε σκόπιμη την έκδοση κριτηρίων αξιολόγησης, σύμφωνα με τον νέο τρόπο αξιολόγησης του μαθήματος, για τη διευκόλυνση των συναδέλφων εκπαιδευτικών. Για τον σκοπό αυτό συγκρότησε ομάδα εργασίας με τους: Ελευθέριο Βεκρή, Σύμβουλο Α', Βασίλειο Μπετσάκο, Δρ. εκπαιδευτικό και Βασίλειο Συμεωνίδη, Διευθυντή 1^{ου} Λυκείου Δράμας. Ευχαριστίες οφείλονται στον Λάμπρο Πόλκα, Δρ. εκπαιδευτικό, για τη συμβολή του στη διαμόρφωση των κριτηρίων.

1^ο ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Πλάτων, *Πρωταγόρας*

1. ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ Πλάτων, *Πρωταγόρας*, 322a-d

Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἄνθρωπος θείας μετέσχε μοίρας, πρῶτον μὲν διὰ τὴν τοῦ θεοῦ συγγένειαν ζῶων μόνον θεοὺς ἐνόμισεν, καὶ ἐπεχείρει βωμούς τε ἰδρῦεσθαι καὶ ἀγάλματα θεῶν· ἔπειτα φωνὴν καὶ ὀνόματα ταχὺ διηρθρώσατο τῇ τέχνῃ, καὶ οἰκῆσεις καὶ ἐσθῆτας καὶ ὑποδέσεις καὶ στρωμνὰς καὶ τὰς ἐκ γῆς τροφὰς ἤϋρετο. οὕτω δὴ παρεσκευασμένοι κατ' ἀρχὰς ἄνθρωποι ᾤκουν σποράδην, πόλεις δὲ οὐκ ἦσαν· ἀπώλλυντο οὖν ὑπὸ τῶν θηρίων διὰ τὸ πανταχῇ αὐτῶν ἀσθενέστεροι εἶναι, καὶ ἡ δημιουργικὴ τέχνη αὐτοῖς πρὸς μὲν τροφήν ἱκανὴ βοηθὸς ἦν, πρὸς δὲ τὸν τῶν θηρίων πόλεμον ἐνδεής -πολιτικὴν γὰρ τέχνην οὐπω εἶχον, ἧς μέρος πολεμική- ἐζήτουν δὴ ἀθροίζεσθαι καὶ σῶζεσθαι κτίζοντες πόλεις· ὅτ' οὖν ἀθροισθεῖεν, ἠδίκουν ἀλλήλους ἅτε οὐκ ἔχοντες τὴν πολιτικὴν τέχνην, ὥστε πάλιν σκεδαννύμενοι διεφθείροντο.

Ζεὺς οὖν δεῖσας περὶ τῶ γένει ἡμῶν μὴ ἀπόλοιτο πᾶν, Ἐρμῆν πέμπει ἄγοντα εἰς ἀνθρώπους αἰδῶ τε καὶ δίκην, ἵν' εἶεν πόλεων κόσμοι τε καὶ δεσμοὶ φιλίας συναγωγοί. ἐρωτᾷ οὖν Ἐρμῆς Δία τίνα οὖν τρόπον δοίη δίκην καὶ αἰδῶ ἀνθρώποις· Πότερον ὡς αἱ τέχναι νενέμηνται, οὕτω καὶ ταύτας νείμω; νενέμηνται δὲ ὧδε· εἷς ἔχων ἰατρικὴν πολλοῖς ἱκανὸς ἰδιώταις, καὶ οἱ ἄλλοι δημιουργοί· καὶ δίκην δὴ καὶ αἰδῶ οὕτω θῶ ἐν τοῖς ἀνθρώποις, ἢ ἐπὶ πάντας νείμω; Ἐπὶ πάντας, ἔφη ὁ Ζεὺς, καὶ πάντες μετεχόντων· οὐ γὰρ ἂν γένοιτο πόλεις, εἰ ὀλίγοι αὐτῶν μετέχοιεν ὥσπερ ἄλλων τεχνῶν· καὶ νόμον γε θεὸς παρ' ἐμοῦ τὸν μὴ δυνάμενον αἰδοῦς καὶ δίκης μετέχειν κτείνειν ὡς νόσον πόλεως.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

i. α. Ποια ἀνθρώπινα ἐπιτεύγματα περιγράφονται στο κείμενο πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπόπειρα ἰδρύσεως πόλεων; Γιατί αὐτὰ δὲν διασφάλισαν τὴ σωτηρία τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων;

β. Σε ποια ἐνέργεια προέβη ὁ Δίας, ὅταν ἀνησύχησε γιὰ τὴν δυσσοίωνα τύχη τοῦ ἀνθρώπου; Ποια ἀπάντηση ἔδωσε στὸν Ἐρμῆ ὡς πρὸς τὸν τρόπον διανομῆς τῆς αἰδοῦς καὶ τῆς δίκης;

Μονάδες 10

ii. 1. Ποια εἶναι τὰ ἐφόδια με τὰ ὁποῖα ὁ ἄνθρωπος -εἴτε ὡς μεμονωμένο ἄτομο εἴτε ὡς διακριτὸ ζωικὸ γένος- ἀναπληρῶνει τὴν ἀπουσία φυσικῶν ἐφοδίων (ὅλων αὐτῶν με τὰ ὁποῖα ἐφοδιάστηκαν ἀπὸ τὸν Ἐπιμηθέα τὰ ὑπόλοιπα ζωντανὰ ὄντα) καὶ ἐξασφαλίζει τὴν ἐπιβίωσή του;

Μονάδες 10

2. Με ποιο τρόπο η δωρεά της αιδούς και της δίκης στον κάθε άνθρωπο απαντά στην καταστροφική για το ανθρώπινο γένος έλλειψη της πολιτικής αρετής;

Μονάδες 10

iii. Επιλέξτε τη σωστή απάντηση:

1. Ποιος είπε: *ἐν οἶδα, ὅτι οὐδὲν οἶδα*;

α) Ηράκλειτος, β) Σωκράτης, γ) Πλάτων, δ) Πρωταγόρας, ε) Αριστοτέλης

2. Ποια δεν είναι σωκρατική φιλοσοφική μέθοδος;

α) ειρωνεία, β) διαλεκτική, γ) μαιευτική, δ) επαγωγή, ε) διάλεξη.

3. Ποιος ήταν ένας από τους κατηγορούς του Σωκράτη στη δίκη που τον οδήγησε στο θάνατο;

α) Κριτίας, β) Χαρμίδης, γ) Μέλητος, δ) Σωφρονίσκος, ε) Αναξαγόρας

4) Η *εὐβουλία*, κατά τον Πρωταγόρα, είναι: α) συνεχής βελτίωση του ανθρώπου, β) ικανότητα λήψης σωστών αποφάσεων, γ) ορθή λειτουργία της Βουλής, δ) δυνατότητα διδασχής της αρετής, ε) ενεργητική στάση ζωής.

5) Ο Πρωταγόρας:

α) Εκθέτει τις απόψεις του με τρεις τρόπους: τον μύθο, τη διάλεξη, τον σχολιασμό ποιητικών κειμένων, β) Ισχυρίζεται ότι η αρετή είναι έμφυτη, μη διδακτή ανθρώπινη ιδιότητα, γ) Αντιμετωπίζεται γελοιογραφικά από τον φιλοσοφικό του αντίπαλο, τον Πλάτωνα, δ) Αρνείται τη σχετικότητα των φιλοσοφικών απόψεων και ασπάζεται την ύπαρξη απόλυτων ιδεών, ε) Αποφεύγει τη χρήση λογικών επιχειρημάτων.

Μονάδες 10

iv. Να αναζητήσετε στο απόσπασμα λέξεις ομόρριζες με τις ακόλουθες: *χειροκροτώ, δέμα, εργάτης, ερμηνεία, σχέση*, και να αναφέρετε ποιες από αυτές διατηρούν τη σημασία τους στα Νέα Ελληνικά.

Μονάδες 10

v. Στο παρακάτω απόσπασμα από τα *Ἠθικά Μεγάλα*, πραγματεία που αποδίδεται στον Αριστοτέλη, ο φιλόσοφος ορίζει και περιγράφει τη δικαιοσύνη. Ποια χαρακτηριστικά της δικαιοσύνης νομίζετε ότι εξυπηρετούν τη δημιουργία και συντήρηση πολιτικών κοινοτήτων, όπως αυτή επιζητείται για το ανθρώπινο γένος στο μύθο του Πρωταγόρα;

«Το δίκαιο στις σχέσεις με τους άλλους, λοιπόν, είναι με ένα λόγο η ισότητα, αφού το άδικο είναι η ανισότητα· διότι, όταν κάποιος κρατούν για τον εαυτό τους από μεν τα αγαθά το μεγαλύτερο μερίδιο από δε τα κακά το μικρότερο, αυτό είναι η ανισότητα, και αυτό -έτσι το βλέπουν οι άνθρωποι- είναι το να διαπράττεις ή να υφίστασαι την αδικία. Κατά συνέπεια, προφανώς, εφόσον η

αδικία έχει να κάνει με τις άνισες συναλλαγές, η δικαιοσύνη και το δίκαιο έχουν να κάνουν με την ισότητα στις συναλλαγές. Ωστε είναι φανερό ότι η δικαιοσύνη είναι μια μορφή μεσότητας ανάμεσα σε μια υπερβολή και μια έλλειψη· είναι το μέσο ανάμεσα στο πολύ και το λίγο. Διότι από τη μία ο άδικος, εξαιτίας του γεγονότος ότι αδικεί, απολαμβάνει περισσότερα· ο αδικούμενος από την άλλη, εξαιτίας του γεγονότος ότι αδικείται, απολαμβάνει λιγότερα. Ενώ ακριβώς το μέσον ανάμεσα στο περισσότερο και το λιγότερο είναι το δίκαιο. Και το μέσον είναι η ισότητα· συμπέρασμα: η δικαιοσύνη πρέπει να είναι η ισότητα ανάμεσα στο περισσότερο και το λιγότερο, και αντίστοιχα ο δίκαιος είναι αυτός που θέλει να έχει την ισότητα. Και η ισότητα συναντάται στις σχέσεις των ανθρώπων και προϋποθέτει τουλάχιστον δύο όρους. Άρα, δικαιοσύνη είναι η ισότητα στις σχέσεις με τους άλλους, και δίκαιος θα είναι ένας άνθρωπος που έχει την ισότητα σε αυτές τις σχέσεις.»

(Μετάφραση Β. Μπετσάκος)

Μονάδες 10

2.ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ Δημοσθένης, Κατ' Αριστογείτονος Α' 15-17

Στον συγκεκριμένο λόγο του ο Δημοσθένης στρέφεται ενάντια σε κάποιον δημαγωγό, θίγοντας παράλληλα σημαντικά ζητήματα της πολιτικής πραγματικότητας της εποχής του. Στο ακόλουθο απόσπασμα ο ρήτορας εκθέτει ορισμένους στοχασμούς του για τη λειτουργία και την αξία των νόμων.

Ἄπας ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, κἂν μεγάλην πόλιν οἰκῶσι κἂν μικράν, φύσει καὶ νόμοις διοικεῖται. τούτων δ' ἡ μὲν φύσις ἐστὶν ἄτακτον καὶ κατ' ἄνδρ' ἴδιον τοῦ ἔχοντος, οἱ δὲ νόμοι κοινὸν καὶ τεταγμένον καὶ ταῦτο πᾶσιν. ἡ μὲν οὖν φύσις, ἂν ἦ πονηρά, πολλάκις φαῦλα βούλεται· διόπερ τοὺς τοιούτους ἐξαμαρτάνοντας εὐρήσετε. οἱ δὲ νόμοι τὸ δίκαιον καὶ τὸ καλὸν καὶ τὸ συμφέρον βούλονται, καὶ τοῦτο ζητοῦσιν, καὶ ἐπειδὴν εὐρεθῆ, κοινὸν τοῦτο πρόσταγμα' ἀπεδείχθη, πᾶσιν ἴσον καὶ ὅμοιον, καὶ τοῦτ' ἔστι νόμος. ᾧ πάντας πείθεσθαι προσήκει διὰ πολλά, καὶ μάλισθ' ὅτι πᾶς ἐστὶ νόμος εὖρημα μὲν καὶ δῶρον θεῶν, δόγμα δ' ἀνθρώπων φρονίμων, ἐπανόρθωμα δὲ τῶν ἐκουσίων καὶ ἀκουσίων ἀμαρτημάτων, πόλεως δὲ συνθήκη κοινή, καθ' ἣν πᾶσι προσήκει ζῆν τοῖς ἐν τῇ πόλει. ἀλλὰ μὴν ὅτι νῦν Ἀριστογείτων τοῖς μὲν τῆς ἐνδείξεως δικαίοις ἅπασιν ἐάλωκεν, ἕτερος δ' οὐδὲ εἷς ἔστιν ἀνεκτὸς αὐτῷ λόγος, περὶ τούτων ῥάδιον διδάξαι. δυοῖν γὰρ ὄντων, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ὧν ἕνεκα πάντες τίθενται οἱ νόμοι, τοῦ τε μηδένα μηδὲν ὃ μὴ δίκαιόν ἐστι ποιεῖν, καὶ τοῦ τοὺς παραβαίνοντας ταῦτα κολαζομένους βελτίους τοὺς ἄλλους ποιεῖν, ἀμφοτέροις τούτοις οὗτος ἔνοχος ὧν φανήσεται.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

i. Να μεταφραστεί στα Νέα Ελληνικά η περίοδος *οί δὲ νόμοι τὸ δίκαιον... τοῖς ἐν τῇ πόλει.*

Μονάδες 10

ii. Ο Δημοσθένης συγκρίνει δύο παράγοντες που ρυθμίζουν την ανθρώπινη ζωή. Ποιοι είναι αυτοί; Ποιος, κατά τη γνώμη του, υπερέχει έναντι του άλλου και για ποιους λόγους; Να αναφέρετε έναν από αυτούς.

Μονάδες 10

iii. α. Να βρεθούν τρεις αντωνυμίες διαφορετικού είδους και να αναγνωριστούν γραμματικά.

β. Να εντοπίσετε δύο ρηματικούς τύπους συντελικού χρόνου και δύο τύπους παθητικής φωνής. Να γραφούν οι αντίστοιχοι τύποι της άλλης φωνής.

Μονάδες 10

iv. α. ᾧ πάντας πείθεσθαι προσήκει διὰ πολλά, καὶ μάλισθ' ὅτι πᾶς ἐστὶ νόμος εὖρημα μὲν καὶ δῶρον θεῶν, δόγμα δ' ἀνθρώπων φρονίμων, ἐπανόρθωμα δὲ τῶν ἔκουσίων καὶ ἀκουσίων ἀμαρτημάτων, πόλεως δὲ συνθήκη κοινή, καθ' ἣν πᾶσι προσήκει ζῆν τοῖς ἐν τῇ πόλει.: Να βρεθούν πέντε ονοματικοί προσδιορισμοί (ομοιόπτωτοι ή ετερόπτωτοι) και να αναφερθεί η λέξη την οποία προσδιορίζει ο καθένας.

β. ἡ μὲν οὖν φύσις, ἂν ἦ πονηρά, πολλάκις φαῦλα βούλεται· Να μετασχηματιστεί η ημιπερίοδος με όλους τους δυνατούς τρόπους με εξάρτηση «Δημοσθένης εἶπεν...»

Μονάδες 10

2^ο ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Πλάτων, Πολιτεία

1. ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ Πλάτων, Πολιτεία 514A-515A

Μετὰ ταῦτα δὴ, εἶπον, ἀπείκασον τοιοῦτῳ πάθει τὴν ἡμετέραν φύσιν παιδείας τε πέρι καὶ ἀπαιδευσίας. Ἴδὲ γὰρ ἀνθρώπους οἷον ἐν καταγείῳ οἰκῆσει σπηλαιῶδει, ἀναπεπταμένην πρὸς τὸ φῶς τὴν εἴσοδον ἔχουση μακρὰν παρὰ πᾶν τὸ σπήλαιον, ἐν ταύτῃ ἐκ παίδων ὄντας ἐν δεσμοῖς καὶ τὰ σκέλη καὶ τοὺς αὐχένας, ὥστε μένειν τε αὐτοὺς εἰς τε τὸ πρόσθεν μόνον ὄρᾶν, κύκλω δὲ τὰς κεφαλὰς ὑπὸ τοῦ δεσμοῦ ἀδυνάτους περιάγειν, φῶς δὲ αὐτοῖς πυρὸς ἄνωθεν καὶ πόρρωθεν καόμενον ὀπισθεν αὐτῶν, μεταξὺ δὲ τοῦ πυρὸς καὶ τῶν δεσμοτῶν ἐπάνω ὁδόν, παρ' ἣν ἰδὲ τευχίον παρακοδομημένον, ὥσπερ τοῖς θαυματοποιοῖς πρὸ τῶν ἀνθρώπων πρόκειται τὰ παραφράγματα, ὑπὲρ ὧν τὰ θαύματα δεικνύασιν.

Ὅρῳ, ἔφη.

Ὅρα τοίνυν παρὰ τοῦτο τὸ τευχίον φέροντας ἀνθρώπους σκευὴ τε παντοδαπὰ ὑπερέχοντα τοῦ τευχίου καὶ ἀνδριάντας καὶ ἄλλα ζῶα λίθινά τε καὶ ξύλινα καὶ παντοῖα εἰργασμένα, οἷον εἰκὸς τοὺς μὲν φθεγγομένους, τοὺς δὲ σιγῶντας τῶν παραφερόντων.

Ἄτοπον, ἔφη, λέγεις εἰκόνα καὶ δεσμώτας ἀτόπους.

Ὅμοίους ἡμῖν, ἦν δ' ἐγώ.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

i. α. Να περιγράψετε το σκηνικό του πλατωνικού σπηλαίου, χωρίς την ύπαρξη ανθρώπων, με βάση συγκεκριμένες πληροφορίες που αντλείτε από το κείμενο.

β. Πόσες ομάδες ανθρώπων υπάρχουν μέσα στο σπήλαιο; Να καταγράψετε τη θέση και τις κινήσεις τους.

Μονάδες 10

ii. 1. Το απόσπασμα βασίζεται σε προστακτικές ρημάτων αίσθησης (ἀπείκασον, Ἰδέ, ἰδέ, Ὅρα). Τι εξυπηρετεί αυτή η λεξιλογική επιλογή του Πλάτωνα;

Μονάδες 10

2. Ποιοι χαρακτηρίζονται δεσμώτες και πώς συνδέονται τα χαρακτηριστικά τους με την έννοια της παιδείας στην πλατωνική πολιτεία;

Μονάδες 10

iii. Χαρακτηρίστε καθεμιά από τις φράσεις «σωστή» ή «λανθασμένη».

1. Κατά τον Πλάτωνα, από τα μέρη της ψυχής ηγεμονεύει το θυμοειδές.
2. Οι φύλακες είναι προορισμένοι από τη στιγμή που γεννιούνται να προστατεύουν την πόλη.
3. Στην πλατωνική πολιτεία υπάρχει κοινωνική κινητικότητα.
4. Οι φύλακες-παντελείς εκλέγονται με ψηφοφορία από το σύνολο των φυλάκων.
5. Στο τέλος της εκπαιδευτικής πορείας κύριο μάθημα είναι η διαλεκτική (φιλοσοφία).

Μονάδες 10

vi. Ποιες από τις παρακάτω λέξεις χρησιμοποιούνται σήμερα με διαφορετική σημασία από αυτήν που έχουν στο κείμενο; Σχηματίστε μία πρόταση για καθεμιά από αυτές, ώστε να φαίνεται η σημερινή σημασία της: α) πάθει, β) σπήλαιον, γ) δεσμοῖς, δ) δεσμοτῶν.

Μονάδες 10

v. Στο ακόλουθο απόσπασμα ενός σύγχρονου βιβλίου για το φως ο αφηγητής είναι το ίδιο το φως. Διακρίνετε, όσον αφορά τη λειτουργία του φωτός, κάποια ομοιότητα με το διδαγμένο απόσπασμα της πλατωνικής πολιτείας;

«Είναι πάντως άξιο προσοχής -και τούτο συνδέεται άμεσα με μένα- ότι ο άνθρωπος διέθετε από παλιά έμφυτη την περιέργεια να μάθει για τον κόσμο και τον εαυτό του, να καταλάβει το Όλον που τον περιβάλλει. Έπλασε μύθους και θεούς που ερμήνευαν τα φυσικά φαινόμενα και την δική του μοίρα. Και ίσως κατηγορηθώ για οίηση, αλλά στο φως και στα χιλιάδες πρόσωπά του απέδωσε πάντοτε ρόλο μεγάλο. Είχε, βέβαια, τότε στο μυαλό του το φως του Ήλιου, και εκείνο που έφθανε από τα μακρινά αστέρια. Η δική μου παρουσία -και μοναδικότητα- χρειάστηκε πολλούς αιώνες για να γίνει αντιληπτή.

Σε αυτό βοήθησε τα μέγιστα η μεθοδευμένη διαδικασία γνώσεων και ελέγχου, που θα ονομασθεί επιστήμη. Δεν είναι ίσως τυχαίο ότι η επιστήμη έχει τις ρίζες της σε μια αρχαία χώρα με θαυμαστή -όχι πάλι να το υπερηφανευθώ!- διαύγεια φωτός. Εκεί άνθησε ένας σπουδαίος πολιτισμός και τέθηκαν για πρώτη φορά τα ερωτήματα που αφορούν τον κόσμο και την ερμηνεία του. Η ανάπτυξη όμως της επιστήμης, που θα οδηγήσει σε μεγάλες ανακαλύψεις και εφαρμογές, κυρίως σφραγίζει τους πρόσφατους αιώνες. Η δύναμη της ανθρώπινης ευφυΐας θα συλλάβει πολλά από όσα έζησα και είδα στις περιπλανήσεις μου, και θα ερευνήσει τον κόσμο με επίμονες παρατηρήσεις και πειράματα. Έτσι ανακάλυψε τους βασικούς νόμους που διέπουν τα φαινόμενα, αλλά και την βαθύτερή τους

σχέση. Γνωρίζει πια τα μυστικά της ύλης και των χημικών μορίων που συνθέτουν την ζωή. Μελέτησε, ακόμα και με συσκευές που με συντροφεύουν στο Διάστημα, τα άστρα και τους πλανήτες.

Την ανθρώπινη όμως επιστήμη θα απασχολήσει ιδιαίτερα το φως. Με κολακεύει αυτό τα μέγιστα, αφού κάθε μορφή φωτός έχει πρώτου βαθμού συγγένεια με μένα. Πώς λοιπόν να μη νιώσω ικανοποίηση εγώ, μια όψη του φωτός, όταν χάρις στο φως η επιστήμη οδηγήθηκε στις πιο μεγάλες της επαναστάσεις και τομές; Η περισσή μετριοφροσύνη είναι καμιά φορά και δείγμα αδυναμίας. Εγώ λοιπόν, η πιο αρχέγονη μορφή φωτός, δεν διστάζω να υπογραμμίσω την συμβολή που έχομε στην αποκρυπτογράφηση του κόσμου.»

Γ. Γραμματικάκης, *Αυτοβιογραφία του φωτός*,
 Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2006, σελ. 448.

Μονάδες 10

2. ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ Ξενοφών, Κύρου Ανάβασις 4.5.25-28

Ο Ξενοφώντας αφηγείται την περιπέτεια των Ελλήνων μισθοφόρων που βοήθησαν τον Κύρο εναντίον του Αρταξέρξη. Μετά την ήττα και τον θάνατο του Κύρου οι Έλληνες αναζητούν τη σωτηρία τους περιπλανώμενοι στο εσωτερικό της Μικράς Ασίας. Στο απόσπασμα που ακολουθεί φτάνουν σε ένα μικρό χωριό και ψάχνουν τα αναγκαία για την επιβίωσή τους.

[4.5.25] αἱ δ' οἰκίαι ἦσαν κατάγειοι, τὸ μὲν στόμα ὡσπερ φρέατος, κάτω δ' εὐρεΐαι· αἱ δὲ εἴσοδοι τοῖς μὲν ὑποζυγίοις ὄρουκταί, οἱ δὲ ἄνθρωποι κατέβαινον ἐπὶ κλίμακος. ἐν δὲ ταῖς οἰκίαις ἦσαν αἶγες, οἶες, βόες, ὄρνιθες, καὶ τὰ ἔκγονα τούτων· τὰ δὲ κτήνη πάντα χιλῶ ἔνδον ἐτρέφοντο. [4.5.26] ἦσαν δὲ καὶ πυροὶ καὶ κριθαὶ καὶ ὄσπρια καὶ οἶνος κρίθινος ἐν κρατήρσιν. ἐνήσαν δὲ καὶ αὐταὶ αἱ κριθαὶ ἰσοχειλεῖς, καὶ κάλαμοι ἐνέκειντο, οἱ μὲν μείζους οἱ δὲ ἐλάττους, γόνατα οὐκ ἔχοντες· [4.5.27] τούτους ἔδει ὅποτε τις διψῶν λαβόντα εἰς τὸ στόμα μύζειν. καὶ πάνυ ἄκρατος ἦν, εἰ μὴ τις ὕδωρ ἐπιχέοι· καὶ πάνυ ἠδὺ συμμαθόντι τὸ πῶμα ἦν. [4.5.28] Ὁ δὲ Ξενοφῶν τὸν ἄρχοντα τῆς κώμης ταύτης σύνδειπνον ἐποίησατο καὶ θαρρεῖν αὐτὸν ἐκέλευε λέγων ὅτι οὔτε τῶν τέκνων στερήσοιτο τὴν τε οἰκίαν αὐτοῦ ἀντεμπλήσαντες τῶν ἐπιτηδείων ἀπίασιν, ἦν ἀγαθόν τι τῷ στρατεύματι ἐξηγησάμενος φαίνεται ἔστ' ἂν ἐν ἄλλῳ ἔθνει γένωνται.

Λεξιλογικά

οἶες (οἶς[ι], ὄ και ή,): πρόβατα

ὄ πυρός: σιτάρι

μύζω, μέλ. μύξω, αόρ. α' ἔμυξα: I. μουρμουρίζω με κλειστά χείλη, βαριαναστενάζω. II. πίνω με κλειστά χείλη, θηλάζω.

συμμαθών: αυτός που είναι συνηθισμένος, εθισμένος σε κάτι

ἀντ-εμπίπλημι: γεμίζω με τη σειρά μου· γεμίζω ως ανταπόδοση ή ως αποζημίωση

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

i. Να μεταφράσετε την παράγραφο 4.5.28 του αποσπάσματος (Ο δὲ Ξενοφῶν τὸν... ἄλλω ἔθνει γένωνται).

Μονάδες 10

ii. Ποια αναγκαία εφόδια για την επιβίωσή τους μπορούν να βρουν οι περιπλανώμενοι Έλληνες μέσα στις περισσότερες κατοικίες;

Μονάδες 10

iii.α. ἦσαν δὲ καὶ πυροὶ καὶ κριθαὶ καὶ ὄσπρια καὶ οἶνος κρίθινος ἐν κρατῆρσιν. ἐνήσαν δὲ καὶ αὐταὶ αἱ κριθαὶ ἰσοχειλεῖς, καὶ κάλαμοι ἐνέκειντο, οἱ μὲν μείζους οἱ δὲ ἐλάττους, γόνατα οὐκ ἔχοντες: Να εντοπίσετε δύο παραθετικά επιθέτων που υπάρχουν στο απόσπασμα και να γράψετε τον θετικό βαθμό στο ίδιο γένος αριθμό και πτώση. Το παραπάνω απόσπασμα αναφέρεται στο παρελθόν. Να μετασχηματίσετε τα ρήματα, ώστε να αναφέρονται στο παρόν.

β. τούτους ἔδει ὅποτε τις διψῶη λαβόντα εἰς τὸ στόμα μύζειν. καὶ πάννυ ἄκρατος ἦν, εἰ μὴ τις ὕδωρ ἐπιχέοι· καὶ πάννυ ἠδὺν συμμαθόντι τὸ πῶμα ἦν. Να βρείτε τρεις τύπους συνηρημένων ρημάτων στο απόσπασμα και να τους γράψετε στο ίδιο πρόσωπο της οριστικής ενεστώτα.

Μονάδες 10

iv.α. Να προσέξετε τις δύο φράσεις του κειμένου που ακολουθούν και να απαντήσετε με ποιον τρόπο λειτουργεί το ρήμα «ἦσαν» σε κάθε περίπτωση.

1) αἱ δ' οἰκίαι ἦσαν κατάγειοι, 2) ἐν δὲ ταῖς οἰκίαις ἦσαν αἴγες.

β. Στο κείμενο υπάρχει ο υποθετικός λόγος καὶ πάννυ ἄκρατος ἦν, εἰ μὴ τις ὕδωρ ἐπιχέοι. Αφού αναγνωρίσετε σε ποιο είδος ανήκει, να αιτιολογήσετε την επιλογή του είδους από τον συγγραφέα· επίσης, να βρείτε το υποκείμενο του απαρεμφάτου θαρρεῖν και της μετοχής λέγων (παράγραφος 4.5.28): στο απαρέμφατο να ελέγξετε αν λειτουργεί το φαινόμενο της ταυτοπροσωπίας ή της ετεροπροσωπίας· στη μετοχή να ελέγξετε αν είναι συνημμένη ή απόλυτη.

Μονάδες 10

3^ο ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Πλάτων, Πολιτεία

1. ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ Πλάτων, Πολιτεία, 519c-520a

Ἡμέτερον δὴ ἔργον, ἦν δ' ἐγώ, τῶν οἰκιστῶν τάς τε βελτίστας φύσεις ἀναγκάσαι ἀφικέσθαι πρὸς τὸ μάθημα ὃ ἐν τῷ πρόσθεν ἔφαμεν εἶναι μέγιστον, ἰδεῖν τε τὸ ἀγαθὸν καὶ ἀναβῆναι ἐκείνην τὴν ἀνάβασιν, καὶ ἐπειδὴν ἀναβάντες ἰκανῶς ἴδωσι, μὴ ἐπιτρέπουν αὐτοῖς ὃ νῦν ἐπιτρέπεται.

Τὸ ποῖον δὴ;

Τὸ αὐτοῦ, ἦν δ' ἐγώ, καταμένειν καὶ μὴ ἐθέλειν πάλιν καταβαίνειν παρ' ἐκείνους τοὺς δεσμώτας μηδὲ μετέχειν τῶν παρ' ἐκείνοις πόνων τε καὶ τιμῶν, εἴτε φαυλότεραι εἴτε σπουδαιότεραι.

Ἐπειτ', ἔφη, ἀδικήσομεν αὐτούς, καὶ ποιήσομεν χειρὸν ζῆν, δυνατὸν αὐτοῖς ὄν ἄμεινον;

Ἐπελάθου, ἦν δ' ἐγώ, πάλιν, ὦ φίλε, ὅτι νόμῳ οὐ τοῦτο μέλει, ὅπως ἔν τι γένος ἐν πόλει διαφερόντως εὖ πράξει, ἀλλ' ἐν ὅλη τῇ πόλει τοῦτο μηχανᾶται ἐγγενέσθαι, συναρμόττων τοὺς πολίτας πειθοῖ τε καὶ ἀνάγκῃ, ποιῶν μεταδιδόναι ἀλλήλοις τῆς ωφελίας ἣν ἂν ἕκαστοι το κοινόν δυνατοί ὦσιν ὠφελεῖν καὶ αὐτὸς ἐμποιῶν τοιούτους ἄνδρας ἐν τῇ πόλει, οὐχ ἵνα ἀφιῆ τρέπεσθαι ὅπη ἕκαστος βούλεται, ἀλλ' ἵνα καταχρῆται αὐτὸς αὐτοῖς ἐπὶ τὸν σύνδεσμον τῆς πόλεως.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

i. α. Ποιο εἶναι το χρέος των «οἰκιστῶν», κατὰ τον Σωκράτη, και ποια ἐνσταση προβάλλει ο Γλαύκων;

β. Να χαρακτηρίσετε καθεμιὰ ἀπὸ τις παρακάτω προτάσεις ως «Σωστή» ἢ «Λανθασμένη»:

1) *Τὸ αὐτοῦ, ἦν δ' ἐγώ, καταμένειν:* Ο Σωκράτης επικρίνει τη στάση των φιλοσόφων της εποχῆς του να ασχολοῦνται αποκλειστικά με τις φιλοσοφικές τους αναζητήσεις.

2) *νόμῳ οὐ τοῦτο μέλει, ὅπως ἔν τι γένος ἐν πόλει διαφερόντως εὖ πράξει, ἀλλ' ἐν ὅλη τῇ πόλει τοῦτο μηχανᾶται ἐγγενέσθαι:* Στην ιδεώδη πολιτεία του Πλάτωνα ο νόμος ἐπιβάλλει τη συμμετοχὴ ὅλων των πολιτῶν στα κοινά.

Μονάδες 10

ii.1. Ποιες εἶναι οι «βέλτιστες φύσεις» και ποιο ρόλο προδιαγράφει για αυτές ο Σωκράτης στην ιδανική πολιτεία;

Μονάδες 10

2. «συναρμόττων τούς πολίτας πειθοῖ τε καὶ ἀνάγκη»: Σε ποια σημαντική λειτουργία αναφέρεται ο φιλόσοφος και με ποιους τρόπους υποστηρίζει ότι μπορεί αυτή να επιτευχθεί; Να αποτιμήσετε τους συγκεκριμένους τρόπους στο σύγχρονο πολιτικό πλαίσιο.

Μονάδες 10

iii. Να χαρακτηρίσετε τις παρακάτω προτάσεις ως Σωστές ή Λανθασμένες και να γράψετε τις λανθασμένες προτάσεις στη σωστή τους μορφή

- Κατά το πρώτο του ταξίδι στη Σικελία ο Πλάτωνας ήρθε σε επαφή με τη θεωρία των Ορφικών και τον εξέχοντα εκπρόσωπό τους τον Αρχύτα τον Ταραντίνο.
- Ο διάλογος του Σωκράτη με τον Πρωταγόρα δίνεται με τη μορφή αφήγησης.
- Για τον Πλάτωνα τα μαθηματικά αποτελούν βασική προϋπόθεση για την σπουδή της διαλεκτικής.
- Η κριτική του Σωκράτη απέναντι στη διάλεξη οφείλεται στη γενική του καχυποψία απέναντι στον μακροσκελή λόγο.
- Για τον Σωκράτη η λογική σκέψη είναι ο μοναδικός οδηγός για την κατανόηση της σχετικότητας των ηθικών εννοιών.

Μονάδες 10

iv. οφθαλμός, διάδημα, προφήτης, διένεξη, συνετός, ντροπή: Να βρείτε στο κείμενο λέξεις ετυμολογικά συγγενείς με τις προηγούμενες λέξεις· και για καθεμία από τις ακόλουθες λέξεις: δεσμώτας, έπελάθου, να γράψετε μία περίοδο λόγου στα Νέα Ελληνικά, χρησιμοποιώντας παράγωγό της σε οποιαδήποτε μορφή.

Μονάδες 10

v. Αφού μελετήσετε το παράλληλο κείμενο από τα Πολιτικά του Αριστοτέλη, να αναφερθείτε στην έννοια της υψίστης αρχής και στον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονται τον ρόλο της στην πολιτειακή οργάνωση ο Πλάτωνας και ο Αριστοτέλης (Ενót.17 Γ 7, 1-3/5).

Υστερα από όσα είπαμε, δίνοντας όλες τις απαραίτητες εξηγήσεις για τα θέματα που μας απασχόλησαν, σειρά στη διερεύνησή μας έχει τώρα το θέμα των πολιτευμάτων, να δούμε πόσα είναι και ποια η φύση του καθενός τους. Και πρώτα, βέβαια, τα ορθά· γιατί οι παρεκκλίσεις και οι διαστρεβλώσεις θα γίνουν

φανερές μόλις θα έχουν καθοριστεί τα ορθά πολιτεύματα. Επειδή, όταν λέμε «πολίτευμα», εννοούμε την «αρχή, το σώμα δηλαδή που ασκεί τη διακυβέρνηση στην πόλη», και επειδή η «κυβέρνηση» είναι η ύψιστη αρχή στις πόλεις, αναγκαστικά η ύψιστη αρχή θα είναι ή ένα μόνο άτομο ή λίγα άτομα ή το σύνολο των πολιτών. Όταν λοιπόν ο ένας ή οι λίγοι ή το πλήθος ολόκληρο ασκούν την εξουσία για την εξυπηρέτηση του κοινού συμφέροντος, αυτά τα πολιτεύματα δεν μπορεί παρά να είναι ορθά· όταν, αντίθετα, η εξουσία ασκείται για την εξυπηρέτηση του ιδιαίτερου συμφέροντος είτε του ενός είτε των λίγων είτε του πλήθους, τα πολιτεύματα αυτά είναι παρεκκλίσεις και διαστρεβλώσεις των ορθών. [...] Παρεκκλίσεις και διαστρεβλώσεις των πολιτευμάτων που αναφέραμε είναι: της βασιλείας η «τυραννία», της αριστοκρατίας η «ολιγαρχία», της πολιτείας η «δημοκρατία». Η τυραννία είναι, πράγματι, μια μοναρχία που υπηρετεί το συμφέρον του μονάρχη, η ολιγαρχία υπηρετεί το συμφέρον των πλουσίων και η δημοκρατία το συμφέρον των απόρων, κανένα όμως από τα πολιτεύματα αυτά δεν υπηρετεί το συμφέρον του συνόλου των πολιτών.

Μονάδες 10

2. ΑΛΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ Ισοκράτης, Προς Νικοκλέα 2, 2-6

Στον παραινετικό λόγο Προς Νικοκλέα, από τον οποίο είναι το παρακάτω απόσπασμα, ο Ισοκράτης παραθέτει διδαχές προς τον νεαρό διάδοχο του κυπριακού θρόνου, τον Νικοκλή, για τα καθήκοντα και τον τρόπο διακυβέρνησης του καλού ηγεμόνα. Στο συγκεκριμένο απόσπασμα από το προοίμιο του λόγου αναφέρεται στη διαφορά ανάμεσα στους ιδιώτες: απλούς πολίτες και τους τυράννους.

Τοὺς μὲν γὰρ ιδιώτας ἐστὶ πολλὰ τὰ παιδεύοντα, μάλιστα μὲν τὸ μὴ τρυφᾶν ἀλλ' ἀναγκάζεσθαι περὶ τοῦ βίου καθ' ἑκάστην τὴν ἡμέραν βουλευέσθαι, ἔπειθ' οἱ νόμοι καθ' οὓς ἕκαστοι πολιτευόμενοι τυγχάνουσιν, ἔτι δ' ἡ παρηγορία καὶ τὸ φανερώς ἐξεῖναι τοῖς τε φίλοις ἐπιπλῆξαι καὶ τοῖς ἐχθροῖς ἐπιθέσθαι ταῖς ἀλλήλων ἀμαρτίαις· πρὸς δὲ τούτοις καὶ τῶν ποιητῶν τινες τῶν προγεγενημένων ὑποθήκας ὡς χρηρὴ ζῆν καταλελοίπασι· ὥστ' ἐξ ἀπάντων τούτων εἰκὸς αὐτοὺς βελτίους γίνεσθαι. τοῖς δὲ τυράννοις οὐδὲν ὑπάρχει τοιοῦτον, ἀλλ' οὐς ἔδει παιδεύεσθαι μᾶλλον τῶν ἄλλων, ἐπειδὴν εἰς τὴν ἀρχὴν καταστῶσιν, ἀνουθέτητοι διατελοῦσιν· οἱ μὲν γὰρ πλείστοι τῶν ἀνθρώπων αὐτοῖς οὐ πλησιάζουσιν, οἱ δὲ συνόντες πρὸς χάριν ὀμιλοῦσι. καὶ γὰρ τοὶ κύριοι γιγνώμενοι καὶ χρημάτων πλείστων καὶ πραγμάτων μεγίστων, διὰ τὸ μὴ καλῶς χρῆσθαι ταύταις ταῖς ἀφορμαῖς πεποιήκασιν ὥστε πολλοὺς ἀμφισβητεῖν,

πότερόν ἐστιν ἄξιον ἐλέσθαι τὸν βίον τὸν τῶν ἰδιωτευόντων μὲν ἐπιεικῶς δὲ πραττόντων, ἢ τὸν τῶν τυραννευόντων.

ὅταν μὲν γὰρ ἀποβλέψωσιν εἰς τὰς τιμὰς καὶ τοὺς πλοῦτους καὶ τὰς δυναστείας, ἰσοθέους ἅπαντες νομίζουσι τοὺς ἐν ταῖς μοναρχίαις ὄντας· ἐπειδὴν δ' ἐνθυμηθῶσιν τοὺς φόβους καὶ τοὺς κινδύνους, καὶ διεξιόντες ὀρῶσι τοὺς μὲν ὑφ' ὧν ἦκιστα χρεῖν διεφθαρμένους, τοὺς δ' εἰς τοὺς οἰκειοτάτους ἐξαμαρτεῖν ἠναγκασμένους, τοῖς δ' ἀμφότερα ταῦτα συμβεβηκότα, πάλιν ὀπωσοῦν ζῆν ἡγοῦνται λυσιτελεῖν μᾶλλον ἢ μετὰ τοιούτων συμφορῶν ἀπάσης τῆς Ἀσίας βασιλεύειν.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

i. Να μεταφράσετε στη νεοελληνική γλώσσα το χωρίο του αδίδακτου κειμένου: «καὶ γὰρ τοὶ κύριοι γιγνώμενοι ... ἐν ταῖς μοναρχίαις ὄντας».

Μονάδες 10

ii. Ποια εἶναι, σύμφωνα με το κείμενο, τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι τύραννοι και πού οφείλονται;

Μονάδες 10

iii. α. ὥστ' ἐξ ἀπάντων τούτων εἰκὸς αὐτοὺς βελτίους γίγνεσθαι. τοῖς δὲ τυράννοις οὐδὲν ὑπάρχει τοιοῦτον : να μεταφερθούν οι ονοματικοί τύποι στον άλλο αριθμό

β. οἱ μὲν γὰρ πλείστοι τῶν ἀνθρώπων αὐτοῖς οὐ πλησιάζουσιν, οἱ δὲ συνόντες πρὸς χάριν ὀμιλοῦσι: να μεταφερθούν τα ρήματα σε παρατατικό.

Μονάδες 10

iv. α. ἔπειθ' οἱ νόμοι καθ' οὓς ἕκαστοι πολιτευόμενοι τυγχάνουσιν, ἔτι δ' ἢ παρρησία καὶ τὸ φανερῶς ἐξεῖναι τοῖς τε φίλοις ἐπιπλήξαι καὶ τοῖς ἐχθροῖς ἐπιθέσθαι ταῖς ἀλλήλων ἀμαρτίαις: να βρεθούν και να αναγνωρισθούν οι επιρρηματικοί προσδιορισμοί του αποσπάσματος.

β. ὅταν μὲν γὰρ ἀποβλέψωσιν εἰς τὰς τιμὰς καὶ τοὺς πλοῦτους καὶ τὰς δυναστείας, ἰσοθέους ἅπαντες νομίζουσι τοὺς ἐν ταῖς μοναρχίαις ὄντας: να βρεθεί και να αναγνωρισθεί ο υποθετικός λόγος και να μετασχηματιστεί, ὥστε να δηλώνει ἀόριστη επανάληψη στο παρελθόν.

Μονάδες 10

4^ο ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Αριστοτέλης, Πολιτικά

1. ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ Αριστοτέλης, Πολιτικά, επιλογή από 1274b32–1275b21 (Ενότητες 15-16 σχολικού βιβλίου, Γ 1, 1-12)

Νῦν γὰρ ἀμφισβητοῦσιν, οἱ μὲν φάσκοντες τὴν πόλιν πεπραχέναι τὴν πρᾶξιν, οἱ δ' οὐ τὴν πόλιν ἀλλὰ τὴν ὀλιγαρχίαν ἢ τὸν τύραννον· τοῦ δὲ πολιτικοῦ καὶ τοῦ νομοθέτου πᾶσαν ὀρῶμεν τὴν πραγματείαν οὖσαν περὶ πόλιν, ἢ δὲ πολιτεία τῶν τὴν πόλιν οἰκούντων ἐστὶ τάξις τις. Ἐπεὶ δ' ἡ πόλις τῶν συγκειμένων, καθάπερ ἄλλο τι τῶν ὅλων μὲν συνεστώτων δ' ἐκ πολλῶν μορίων, δῆλον ὅτι πρότερον ὁ πολίτης ζητητέος· ἡ γὰρ πόλις πολιτῶν τι πλήθος ἐστίν. Ὡστε τίνα χρὴ καλεῖν πολίτην καὶ τίς ὁ πολίτης ἐστὶ σκεπτέον. Καὶ γὰρ ὁ πολίτης ἀμφισβητεῖται πολλάκις· οὐ γὰρ τὸν αὐτὸν ὁμολογοῦσι πάντες εἶναι πολίτην· ἐστὶ γὰρ τις ὃς ἐν δημοκρατία πολίτης ὢν ἐν ὀλιγαρχίᾳ πολλάκις οὐκ ἐστὶ πολίτης.

Ὁ πολίτης οὐ τῷ οἰκεῖν που πολίτης ἐστίν (καὶ γὰρ μέτοικοι καὶ δοῦλοι κοινωνοῦσι τῆς οἰκῆσεως), οὐδ' οἱ τῶν δικαίων μετέχοντες οὕτως ὥστε καὶ δίκην ὑπέχειν καὶ δικάζεσθαι (τοῦτο γὰρ ὑπάρχει καὶ τοῖς ἀπὸ συμβόλων κοινωνοῦσιν)· ... πολίτης δ' ἀπλῶς οὐδενὶ τῶν ἄλλων ὀρίζεται μᾶλλον ἢ τῷ μετέχειν κρίσεως καὶ ἀρχῆς. ... Τίς μὲν οὖν ἐστίν ὁ πολίτης, ἐκ τούτων φανερόν· ᾧ γὰρ ἐξουσία κοινωνεῖν ἀρχῆς βουλευτικῆς καὶ κριτικῆς, πολίτην ἤδη λέγομεν εἶναι ταύτης τῆς πόλεως, πόλιν δὲ τὸ τῶν τοιούτων πλήθος ἱκανὸν πρὸς αὐτάρκειαν ζωῆς, ὡς ἀπλῶς εἰπεῖν.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

i. α. Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, πρέπει να εξετάσουμε «τίνα χρὴ καλεῖν πολίτην καὶ τίς ὁ πολίτης» για δύο λόγους. Ποιοι είναι;

β. Για ποιον λόγο, κατά τον Αριστοτέλη, έχουν ιδιαίτερη σημασία οι φράσεις «μετέχειν κρίσεως καὶ ἀρχῆς» και «κοινωνεῖν ἀρχῆς βουλευτικῆς καὶ κριτικῆς» για τον ορισμό του πολίτη;

Μονάδες 10

ii. 1. Σε ποια βασικά κριτήρια για τον ορισμό της πόλης καταλήγει ο Αριστοτέλης στο τέλος του αποσπάσματος που σας δόθηκε;

Μονάδες 10

2. Να σχολιάσετε τον λόγο για τον οποίο το πολίτευμα αποτελεί συνεκτική αρχή της πόλης, καθώς και τον τρόπο που συσχετίζονται οι έννοιες της πόλης, του πολιτεύματος και του πολίτη, με βάση το απόσπασμα.

Μονάδες 10

iii. Να χαρακτηρίσετε καθεμιά από τις παρακάτω φράσεις «Σωστή» ή «Λανθασμένη», ανάλογα με τις πληροφορίες που δίνει το βιβλίο σας στην Εισαγωγή στα Πολιτικά.

1. Η απόκτηση των αρετών δεν είναι αποκλειστικά προσωπική υπόθεση, αλλά αφορά και την πόλη.

2. Στα *Ηθικά Νικομάχεια* δεν περιλαμβάνονται θέματα παιδείας και εκπαίδευσης.

3. Η πόλις είναι κοινότητα που την αποτελούν κυβερνώντες και κυβερνώμενοι.

4. Η αρχαία ελληνική λέξη πόλις έχει διαφορετική σημασία από τη νεοελληνική λέξη κράτος.

5. Η ευδαιμονία δεν μπορεί να επιτευχθεί χωρίς την αυτάρκεια.

Μονάδες 10

iv. *νομοθέτου, κοινωνοῦσι, συμβόλων, αυτάρκειαν*: Δύο από τις παραπάνω λέξεις χρησιμοποιούνται σήμερα με διαφορετική σημασία από αυτήν που έχουν στο κείμενο. Ποιες είναι αυτές; Σχηματίστε μία πρόταση για καθεμιά από αυτές, ώστε να φαίνεται η σημερινή σημασία της:

Μονάδες 10

v. Ποιοι αποκλείονται από την ιδιότητα του πολίτη, σύμφωνα με το εξεταζόμενο πρωτότυπο απόσπασμα, και σε ποιες περιπτώσεις αίρονται αποκλεισμοί, σύμφωνα με το μεταφρασμένο απόσπασμα που ακολουθεί;

«Πολλά πολιτεύματα αποδίδουν την ιδιότητα του πολίτη και σε κάποιους ξένους· σε μερικές δημοκρατίες είναι πολίτης και αυτός που κατάγεται από μάνα που είναι μέλος της πολιτείας, με τον ίδιο τρόπο ρυθμίζονται σε πολλές περιπτώσεις και τα ζητήματα των παιδιών από μεικτούς γάμους.

Αλλά, επειδή δέχονται ως πολίτες τέτοια πρόσωπα εξαιτίας της έλλειψης γνήσιων πολιτών (η έλλειψη πληθυσμού είναι αιτία που εφαρμόζονται έτσι οι νόμοι), όταν αυξηθεί ο πληθυσμός διαγράφουν πρώτα όσους κατάγονται από δούλο ή δούλη, έπειτα όσους έχουν μητέρα ξένη και, τέλος, δέχονται ως πολίτες μόνον όσους και οι δύο γονείς τους είναι ντόπιοι κάτοικοι της πόλης.»

Αριστοτέλης, *Πολιτικά* 1278a 26-35

Μονάδες 10

2. ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ Θουκυδίδης, *Ιστορίαι* (7, 13.1-2)

Στο απόσπασμα ο Νικίας, στρατηγός των Αθηναίων, μιλά για τα προβλήματα που αντιμετωπίζει το αθηναϊκό εκστρατευτικό σώμα στη Σικελία, κυρίως μετά τον ερχομό αντίπαλων σπαρτιατικών ενισχύσεων.

[7.13.1] ἡμῖν δ' ἐκ πολλῆς ἂν περιουσίας νεῶν μόλις τοῦτο ὑπῆρχε καὶ μὴ ἀναγκαζομένοις ὥσπερ νῦν πάσαις φυλάσσειν· εἰ γὰρ ἀφαιρήσομέν τι καὶ βραχὺ τῆς τηρήσεως, τὰ ἐπιτήδεια οὐχ ἔξομεν, παρὰ τὴν ἐκείνων πόλιν χαλεπῶς καὶ νῦν ἐσκομιζόμενοι. [7.13.2] τὰ δὲ πληρώματα διὰ τὸδε ἐφθάρη τε ἡμῖν καὶ ἔτι νῦν φθείρεται, τῶν ναυτῶν [τῶν] μὲν διὰ φρυγανισμόν καὶ ἀρπαγὴν καὶ ὑδρείαν μακρὰν ὑπὸ τῶν ἰππέων ἀπολλυμένων· οἱ δὲ θεράποντες, ἐπειδὴ ἐς ἀντίπαλα καθεστήκαμεν, αὐτομολοῦσι, καὶ οἱ ξένοι οἱ μὲν ἀναγκαστοὶ ἐσβάντες εὐθύς κατὰ τὰς πόλεις ἀποχωροῦσιν, οἱ δὲ ὑπὸ μεγάλου μισθοῦ τὸ πρῶτον ἐπαρθέντες καὶ οἰόμενοι χρηματιεῖσθαι μᾶλλον ἢ μαχεῖσθαι, ἐπειδὴ παρὰ γνώμην ναυτικόν τε δὴ καὶ τᾶλλα ἀπὸ τῶν πολεμίων ἀνθεστῶτα ὀρώσιν, οἱ μὲν ἐπ' αὐτομολίας προφάσει ἀπέρχονται, οἱ δὲ ὡς ἕκαστοι δύνανται (πολλὴ δ' ἡ Σικελία), εἰσὶ δ' οἱ καὶ αὐτοὶ ἐμπορευόμενοι ἀνδράποδα Ὑκκαρικὰ ἀντεμβιβᾶσαι ὑπὲρ σφῶν πείσαντες τοὺς τριηράρχους τὴν ἀκρίβειαν τοῦ ναυτικοῦ ἀφήρηται.

Λεξιλογικά

φρυγανισμός: συλλογή ξερών φρυγάνων για καύση, συγκέντρωση ξύλων για φωτιά

ὕδρεια: άντληση νερού

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

i. Να γράψετε τη μετάφραση του αποσπάσματος: «οἱ δὲ θεράποντες... ὡς ἕκαστοι δύνανται».

Μονάδες 10

ii. Ποια προβλήματα είχαν οι Αθηναίοι ως προς την επιφυλακή, τον ανεφοδιασμό και την επάνδρωση των πλοίων;

Μονάδες 10

iii. α. Να γράψετε τον ζητούμενο τύπο για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις:

νεῶν: δοτική ενικού

τοῦτο: δοτική πληθυντικού θηλυκού γένους

ἔξομεν: ἴδιο πρόσωπο, αριθμός, ἔγκλιση, φωνή στον αόριστο

ἐσβάντες: ἴδιο πρόσωπο, αριθμός, πτώση, γένος, φωνή στον ενεστώτα

ἐπαρθέντες: ίδιο πρόσωπο, αριθμός, πτώση, γένος, φωνή στον ενεστώτα

ὀρῶσιν: ίδιο πρόσωπο, αριθμός, ἔγκλιση, φωνή στον αόριστο

β. Να μεταφέρετε όλους τους κλιτούς τύπους της φράσης στον άλλον αριθμό:
παρὰ τὴν ἐκείνων πόλιν χαλεπῶς καὶ νῦν ἐσκομιζόμενοι.

Μονάδες 10

iv. α. Να βρείτε τα υποκείμενα των ρηματικών τύπων: *φυλάσσειν, ἐφθάρη, ἀπολλυμένων* και τα αντικείμενα των ρηματικών τύπων: *ἔξομεν, οἰόμενοι, ἀντεμβιβάσαι.*

β. Οι δύο παρακάτω προτάσεις μπορεί να είναι είτε χρονικές είτε αιτιολογικές. Να εξηγήσετε πώς τις αντιλαμβάνεστε εσείς και να δικαιολογήσετε την απάντησή σας με βάση την εισαγωγή, την εκφορά και τη σημασία.

«ἐπειδὴ ἐς ἀντίπαλα καθεστήκαμεν»

«ἐπειδὴ παρὰ γνώμην... ἀνθεστῶτα ὀρῶσιν».

Μονάδες 10

5^ο ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Αριστοτέλης, *Ἠθικὰ Νικομάχεια*

1. Διδαγμένο κείμενο Αριστοτέλης, *Ἠθικὰ Νικομάχεια*, Β1, 1-4 (1103a14-32)

Διττῆς δὴ τῆς ἀρετῆς οὐσῆς, τῆς μὲν διανοητικῆς τῆς δὲ ἠθικῆς, ἡ μὲν διανοητικὴ τὸ πλεῖον ἐκ διδασκαλίας ἔχει καὶ τὴν γένεσιν καὶ τὴν αὐξησιν, διόπερ ἐμπειρίας δεῖται καὶ χρόνου, ἡ δ' ἠθικὴ ἐξ ἔθους περιγίνεται, ὅθεν καὶ τοῦνομα ἔσχηκε μικρὸν παρεκκλῖνον ἀπὸ τοῦ ἔθους. ἐξ οὗ καὶ δῆλον ὅτι οὐδεμία τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν φύσει ἡμῖν ἐγγίνεται· οὐθὲν γὰρ τῶν φύσει ὄντων ἄλλως ἐθίζεται, οἷον ὁ λίθος φύσει κάτω φερόμενος οὐκ ἂν ἐθισθείη ἄνω φέρεσθαι, οὐδ' ἂν μυριάκις αὐτὸν ἐθίζη τις ἄνω ῥιπτῶν, οὐδὲ τὸ πῦρ κάτω, οὐδ' ἄλλο οὐδὲν τῶν ἄλλως πεφυκότων ἄλλως ἂν ἐθισθείη. οὐτ' ἄρα φύσει οὔτε παρὰ φύσιν ἐγγίνονται αἱ ἀρεταί, ἀλλὰ πεφυκόσι μὲν ἡμῖν δέξασθαι αὐτάς, τελειούμενοις δὲ διὰ τοῦ ἔθους.

ἔτι ὅσα μὲν φύσει ἡμῖν παραγίνεται, τὰς δυνάμεις τούτων πρότερον κομιζόμεθα, ὕστερον δὲ τὰς ἐνεργείας ἀποδίδομεν ὅπερ ἐπὶ τῶν αἰσθήσεων δῆλον· οὐ γὰρ ἐκ τοῦ πολλάκις ἰδεῖν ἢ πολλάκις ἀκοῦσαι τὰς αἰσθήσεις ἐλάβομεν, ἀλλ' ἀνάπαλιν ἔχοντες ἐχρησάμεθα, οὐ χρησάμενοι ἔσχομεν· τὰς δ' ἀρετὰς λαμβάνομεν ἐνεργήσαντες πρότερον, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τεχνῶν.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

i. α. Ποια εἶναι τα δύο εἶδη ἀρετῶν, τα οποία διακρίνει ο Αριστοτέλης; Με ποιον τρόπο αποκτάται το καθένα ἀπὸ τον ἄνθρωπο;

β. Σε ποιο ἀπὸ τα δύο εἶδη ἀρετῶν ἀναφέρεται ο Αριστοτέλης, ὅταν λέει:

- 1) ἐμπειρίας δεῖται καὶ χρόνου
- 2) τοῦνομα ἔσχηκε μικρὸν παρεκκλῖνον ἀπὸ τοῦ ἔθους
- 3) οὐτ' ἄρα φύσει οὔτε παρὰ φύσιν ἐγγίνονται αἱ ἀρεταί
- 4) τὰς δ' ἀρετὰς λαμβάνομεν ἐνεργήσαντες πρότερον

Μονάδες 10

ii. 1. Ποια εἶναι ἡ βασικὴ φιλοσοφικὴ θέση, τὴν ὁποία υποστηρίζει ο Αριστοτέλης στο ἀπόσπασμα που σας δίνεται; Να διακρίνετε τα δύο κεντρικὰ ἐπιχειρήματα με τα οποία ἐπιχειρεῖ να τὴν ἀποδείξει καὶ να τα ἀποδώσετε με δικά σας λόγια.

Μονάδες 10

2. οὐτ' ἄρα φύσει οὔτε παρὰ φύσιν ἐγγίνονται αἱ ἀρεταί: Με τὴ συμπερασματικὴ αὐτὴ διατύπωση ο Αριστοτέλης τοποθετεῖται ἀπορριπτικὰ ἀπέναντι σε δύο

αντίπαλες φιλοσοφικές θέσεις. Δοκιμάστε να περιγράψετε τι υποστηρίζει ως προς τον χαρακτήρα της ηθικής αρετής η καθεμία από τις θέσεις αυτές. Ποιοι μπορεί να ήταν στην αρχαία Αθήνα οι υποστηρικτές της καθεμιάς;

Μονάδες 10

iii. Αντιστοιχίστε τα πρόσωπα με τις φιλοσοφικές θέσεις/αποφάνσεις

1. Σωκράτης	A. Το συμφέρον του ισχυρού καθορίζει το τι είναι δίκαιο
2. Πλάτων	B. <i>ἔστιν ἡ εὐδαιμονία ψυχῆς ἐνέργειά τις κατ' ἀρετὴν τελείαν</i>
3. Αριστοτέλης	Γ. <i>Ἐν οἶδα, ὅτι οὐδὲν οἶδα</i>
4. Θρασύμαχος	Δ. Θα πρέπει είτε να φιλοσοφήσουν οι άρχοντες της πολιτείας είτε να αναλάβουν τις τύχες της οι φιλόσοφοι
5. Ηράκλειτος	E. Ούτε ο ήλιος δεν μπορεί να υπερβεί τα μέτρα μέσα στα οποία κινείται

Μονάδες 10

iv. *γένεσιν, ἐμπειρίας, πεφυκότων, παρεκκλίνον, φερόμενος*: Από ποιο ρήμα παράγεται ο κάθε τύπος. Να γράψετε και από δύο νεοελληνικά παράγωγα των ρημάτων αυτών.

Μονάδες 10

v. Στο παρακάτω απόσπασμα του πλατωνικού διαλόγου *Νόμοι* ένας Αθηναίος αναφέρεται στην ανατροφή των παιδιών. Να εντοπίσετε ομοιότητες και διαφορές συγκριτικά με τη διδασκαλία του Αριστοτέλη για το πώς αναπτύσσεται η ηθική αρετή, όπως αυτή διατυπώνεται στο απόσπασμα των *Ηθικών Νικομαχείων* που σας δόθηκε.

Πλάτων, *Νόμοι* 788a

«Αφού θα έχουν γεννηθεί τα παιδιά, αρσενικά και θηλυκά, το πιο σωστό θα ήταν για μας να κάνουμε λόγο στη συνέχεια για την ανατροφή και την εκπαίδευση, ένα θέμα το οποίο είναι χωρίς άλλο αδύνατον να μείνει αμνημόνευτο, όταν όμως το συζητάμε, θα μας φαινόταν ως ενδεδειγμένο να γίνεται με διδασκαλία και νουθεσία μάλλον παρά με μορφή νόμων. Πράγματι, με το να συμβαίνουν στην ιδιωτική ζωή στα σπίτια πολλά και μικρά πράγματα όχι σε όλους φανερά, τα οποία εύκολα, τόσο λόγω του πόνου και της απόλαυσης όσο και της επιθυμίας καθενός, καταλήγουν να είναι διαφορετικά από τις συμβουλές του νομοθέτη, θα εδημιουργούντο κάθε είδους ανόμοια μεταξύ τους ήθη των πολιτών. Και αυτό είναι κακό για τις πόλεις· και διότι λόγω του ασήμαντου χαρακτήρα τους και της συχνότητας το να κάνει κανείς νόμους, που

ορίζουν ποινές εναντίον τους, θα ήταν άπρεπο και συνάμα άσχημο, και διότι το να συνηθίζουν οι άνθρωποι να παρανομούν στα μικρά και τα μεγάλης συχνότητας θέματα, καταστρέφει και τους κείμενους γραπτούς νόμους. Ωστε, ενώ είναι πρόβλημα να νομοθετεί κανείς γι' αυτά, είναι αδύνατο να τα αποσιωπά.»

(Μετάφραση Η. Π. Νικολούδης)

Μονάδες 10

2. ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ *Ισοκράτης, Πρὸς Δημόνικον, 5-7*

Στο συγκεκριμένο ρητορικό λόγο ο Ισοκράτης απευθύνεται στον νεαρό Δημόνικο και του δίνει πληθώρα ηθικοπλαστικών συμβουλών σχετικά με διάφορα ζητήματα της καθημερινής ζωής· στόχος είναι να γίνει ο Δημόνικος ένας ενάρετος πολίτης.

Διόπερ ἡμεῖς οὐ παράκλησιν εὐρόντες ἀλλὰ παραίνεσιν γράψαντες μέλλομέν σοι συμβουλεύειν, ὧν χρῆ τοὺς νεωτέρους ὀρέγεσθαι καὶ τίνων ἔργων ἀπέχεσθαι καὶ ποίοις τισὶν ἀνθρώποις ὀμιλεῖν καὶ πῶς τὸν ἑαυτῶν βίον οἰκονομεῖν. Ὅσοι γὰρ τοῦ βίου ταύτην τὴν ὁδὸν ἐπορεύθησαν, οὗτοι μόνοι τῆς ἀρετῆς ἐφικέσθαι γνησίως ἠδυνήθησαν, ἥς οὐδὲν κτῆμα σεμνότερον οὐδὲ βεβαιότερόν ἐστιν.

Κάλλος μὲν γὰρ ἢ χρόνος ἀνήλωσεν ἢ νόσος ἐμάρανεν, πλοῦτος δὲ κακίας μάλλον ἢ καλοκαγαθίας ὑπηρέτης ἐστίν, ἐξουσίαν μὲν τῇ ῥαθυμίᾳ παρασκευάζων, ἐπὶ δὲ τὰς ἡδονὰς τοὺς νέους παρακαλῶν· ῥώμη δὲ μετὰ μὲν φρονήσεως ὠφέλησεν, ἄνευ δὲ ταύτης πλείω τοὺς ἔχοντας ἔβλαψεν καὶ τὰ μὲν σώματα τῶν ἀσκούντων ἐκόσμησεν, ταῖς δὲ τῆς ψυχῆς ἐπιμελείαις ἐπεσκότησεν.

Ἡ δὲ τῆς ἀρετῆς κτῆσις οἷς ἂν ἀκιβδήλως ταῖς διανοίαις συναυξηθῇ, μόνη μὲν συγγηράσκει, πλοῦτου δὲ κρείττων, χρησιμωτέρα δ' εὐγενείας ἐστίν, τὰ μὲν τοῖς ἄλλοις ἀδύνατα δυνατὰ καθιστᾶσα, τὰ δὲ τῷ πλήθει φοβερὰ θαρσαλέως ὑπομένουσα, καὶ τὸν μὲν ὄκνον ψόγον, τὸν δὲ πόνον ἔπαινον ἡγουμένη.

Λεξιλογικά

πράκκλησις: το λεξικό Lidell-Scott-Κωνσταντινίδη δίνει τις ακόλουθες τρεις ερμηνείες:

i. πρόσκληση για βοήθεια/δέηση, ii. προτροπή, iii. παραμυθία/παρηγοριά

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

i. Να μεταφράσετε στα Νέα Ελληνικά την πρώτη παράγραφο του αποσπάσματος.

Μονάδες 10

ii. Από ποιες άλλες αξίες θεωρεί ο Ισοκράτης την αρετή ανώτερη; Σε τι υπερτερεί η αρετή συγκριτικά με καθεμία από αυτές;

Μονάδες 10

iii. α. *Κάλλος μὲν γὰρ ἢ χρόνος ἀνήλωσεν ἢ νόσος ἐμάρανεν, πλοῦτος δὲ κακίας μάλλον ἢ καλοκαγαθίας ὑπηρετής ἐστιν, ἐξουσίαν μὲν τῇ ῥαθυμῖα παρασκευάζων, ἐπὶ δὲ τὰς ἡδονὰς τοὺς νέους παρακαλῶν· ῥώμη δὲ μετὰ μὲν φρονήσεως ὠφέλησεν, ἄνευ δὲ ταύτης πλείω τοὺς ἔχοντας ἔβλαψεν καὶ τὰ μὲν σώματα τῶν ἀσκούντων ἐκόσμησεν, ταῖς δὲ τῆς ψυχῆς ἐπιμελείαις ἐπεσκότησεν:*

Να εντοπιστούν όλα τα τριτόκλιτα ουσιαστικά του αποσπάσματος και να γραφούν στη δοτική ενικού. Επίσης, να βρεθούν δύο παραθετικά και να μεταγραφεί ο ίδιος τύπος του καθενός στον θετικό βαθμό.

β. *εὐρόντες, ἐφικέσθαι, ἡδυνήθησαν, ἀνήλωσεν, καθιστᾶσα:* Να γραφεί το *α'* πρόσωπο της οριστικής ενεστώτα της ίδιας φωνής.

Μονάδες 10

iv. α. Να αναλύσετε συντακτικά τον υποθετικό λόγο του κειμένου (υπόθεση-απόδοση-είδος, εισαγωγή-εκφορά). Να δικαιολογήσετε τη χρήση του *ἂν* σε σχέση με το νόημα που θέλει να εκφράσει ο ρήτορας.

β. *Ὅσοι γὰρ τοῦ βίου ταύτην τὴν ὁδὸν ἐπορεύθησαν, οὗτοι μόνοι τῆς ἀρετῆς ἐφικέσθαι γνησίως ἡδυνήθησαν, ἧς οὐδὲν κτῆμα σεμνότερον οὐδὲ βεβαιοτέρον ἐστιν. Κάλλος μὲν γὰρ ἢ χρόνος ἀνήλωσεν ἢ νόσος ἐμάρανεν, πλοῦτος δὲ κακίας μάλλον ἢ καλοκαγαθίας ὑπηρετής ἐστιν, ἐξουσίαν μὲν τῇ ῥαθυμῖα παρασκευάζων, ἐπὶ δὲ τὰς ἡδονὰς τοὺς νέους παρακαλῶν:*

Στο παραπάνω απόσπασμα να εντοπίσετε δύο εκφράσεις που δηλώνουν σύγκριση. Στη συνέχεια να διακρίνετε σε κάθε περίπτωση τη συγκριτική λέξη, τον *α'* και τον *β'* ὄρο σύγκρισης.

Μονάδες 10

6^ο ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Αριστοτέλους *Ἠθικά Νικομάχεια*

1. Διδαγμένο κείμενο Αριστοτέλους *Ἠθικά Νικομάχεια* (B 1, 7-8 και B 3, 1-2)

Οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν ἀρετῶν ἔχει πράττοντες γὰρ τὰ ἐν τοῖς συναλλάγμασι τοῖς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους γινόμεθα οἱ μὲν δίκαιοι οἱ δὲ ἄδικοι, πράττοντες δὲ τὰ ἐν τοῖς δεινοῖς καὶ ἐθιζόμενοι φοβεῖσθαι ἢ θαρρεῖν οἱ μὲν ἀνδρεῖοι οἱ δὲ δειλοί. Ὅμοίως δὲ καὶ τὰ περὶ τὰς ἐπιθυμίας ἔχει καὶ τὰ περὶ τὰς ὀργάς· οἱ μὲν γὰρ σώφρονες καὶ πρᾶοι γίνονται, οἱ δ' ἀκόλαστοι καὶ ὀργίλοι, οἱ μὲν ἐκ τοῦ οὕτως ἐν αὐτοῖς ἀναστρέφεσθαι, οἱ δὲ ἐκ τοῦ οὕτως. Καὶ ἐνὶ δὴ λόγῳ ἐκ τῶν ὁμοίων ἐνεργειῶν αἱ ἕξεις γίνονται. Διὸ δεῖ τὰς ἐνεργείας ποιὰς ἀποδιδόναι· κατὰ γὰρ τὰς τούτων διαφορὰς ἀκολουθοῦσιν αἱ ἕξεις. Οὐ μικρὸν οὖν διαφέρει τὸ οὕτως ἢ οὕτως εὐθύς ἐκ νέων ἐθίζεσθαι, ἀλλὰ πάμπολυ, μᾶλλον δὲ τὸ πᾶν.

Σημεῖον δὲ δεῖ ποιεῖσθαι τῶν ἕξεων τὴν ἐπιγινομένην ἡδονὴν ἢ λύπην τοῖς ἔργοις· ὁ μὲν γὰρ ἀπεχόμενος τῶν σωματικῶν ἡδονῶν καὶ αὐτῷ τούτῳ χαίρων σώφρων, ὁ δ' ἀχθόμενος ἀκόλαστος, καὶ ὁ μὲν ὑπομένων τὰ δεινὰ καὶ χαίρων ἢ μὴ λυπούμενός γε ἀνδρεῖος, ὁ δὲ λυπούμενος δειλός. Περὶ ἡδονὰς γὰρ καὶ λύπας ἐστὶν ἡ ἠθικὴ ἀρετὴ· διὰ μὲν γὰρ τὴν ἡδονὴν τὰ φαῦλα πράττομεν, διὰ δὲ τὴν λύπην τῶν καλῶν ἀπεχόμεθα. Διὸ δεῖ ἤχθαι πῶς εὐθύς ἐκ νέων, ὡς ὁ Πλάτων φησὶν, ὥστε χαίρειν τε καὶ λυπεῖσθαι οἷς δεῖ· ἢ γὰρ ὀρθὴ παιδεία αὕτη ἐστίν.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

ι.α. Να χαρακτηρίσετε καθεμιά από τις παρακάτω προτάσεις ως «Σωστή» ή «Λανθασμένη»:

1. Η φράση «ἐν αὐτοῖς» αναφέρεται στην προηγούμενη «περὶ τὰς ὀργάς».
2. Ο ὅρος «ἕξεις» δηλώνει μια σταθερὴ συμπεριφορά καὶ αναφέρεται τόσο στις ἠθικὲς ἀρετὲς ὅσο καὶ στις ἠθικὲς κακίες.
3. Το «σημεῖον» εἶναι μια συμπτωματικὴ καὶ τυχαία ἔνδειξη γιὰ κάτι.
4. Ο χαρακτηρισμὸς «ἀκόλαστος» αναφέρεται σε ἐκείνον ὁ οποίος, ἐνῶ ἀπέχει ἀπὸ τις σωματικὲς ἡδονές, λυπάται γι' αὐτό.
5. Το νόημα τῆς πρότασης «διὰ δὲ τὴν λύπην τῶν καλῶν ἀπεχόμεθα» εἶναι ὅτι ἀποφεύγουμε τὴν ἠθικὴν πράξιν, γιὰ νὰ μὴ βιώσουμε κάποιο δυσάρεστο συναίσθημα.

β. Σε ποίους τομείς ἢ πλευρὲς τῆς ζωῆς ἐμφανίζεται ἡ ἠθικὴ συμπεριφορά καὶ διαμορφώνονται οἱ ἕξεις τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς κακίας;

Μονάδες 10

ii.1. «Όμοίως δὲ ... οἱ δ' ἀκόλαστοι καὶ ὀργίλοι»: να γράψετε τα ζεύγη των αντιθέσεων που υπάρχουν στο προηγούμενο χωρίο και να δικαιολογήσετε τη χρήση του τρόπου της αντίθεσης που επιλέγει ο Αριστοτέλης, προκειμένου να εκθέσει την άποψή του.

Μονάδες 10

2. «Διὸ δεῖ τὰς ἐνεργείας ποιάς ἀποδιδόναι· κατὰ γὰρ τὰς τούτων διαφορὰς ἀκολουθοῦσιν αἱ ἕξεις»: να γράψετε τη σημασία που παίρνουν οι δύο υπογραμμισμένες έννοιες «ποιάς» και «αἱ ἕξεις» στα συμφραζόμενά τους και να αναλύσετε τη μεταξύ τους σχέση.

Μονάδες 10

iii. Να γράψετε δίπλα στο κεφαλαίο γράμμα καθεμιάς από τις προτάσεις της Στήλης Α, τον αριθμό της σωστής πρότασης της Στήλης Β.

ΣΤΗΛΗ Α	ΣΤΗΛΗ Β
Α. Ο Αριστοτέλης πίστευε ακράδαντα πως γνώρισμα του αληθινού φιλοσόφου είναι να έχει το κουράγιο ακόμη	1. «καὶ τὰ δημόσια ἀναιρεῖν ἐπὶ σωτηρία τῆς ἀληθείας»
	2. «καὶ τὰ ἡδέα αἰρεῖν ἐπὶ σωτηρία τῆς ἀληθείας»
	3. «καὶ τὰ οἰκεῖα ἀναιρεῖν ἐπὶ σωτηρία τῆς ἀληθείας».
Β. Ο Αριστοτέλης κατηγορήθηκε από μας Αθηναίους για ασέβεια, επειδή συνέθεσε	1. μια ελεγεία, προς τιμήν του θανάτου του μαθητή του Θεόφραστου
	2. έναν παιάνα, παραδοσιακό ύμνο στον Απόλλωνα, για να υμνήσει έναν κοινό θνητό, τον αξέχαστο φίλο του Ερμία
	3. μια τραγωδία για την Αθήνα, όπου τη χαρακτήριζε πανέμορφη αλλά και άσχημη.
Γ. Ο Αριστοτέλης όρισε την ευδαιμονία του ανθρώπου	1. ως κατάσταση και ενέργεια της ψυχής που πλησιάζει την τελειότητα
	2. όχι ως κατάσταση, αλλά ως ενέργεια της ψυχής, με τους κανόνες της τέλειαις αρετής
	3. ως κατάσταση και ενέργεια της

	ψυχής, με τους κανόνες μιας τέλει αρετής.
Δ. Ο Αριστοτέλης διέκρινε τελικά	1. α) το <i>λόγον ἔχον</i> , β) το <i>ἄλογον</i> , και γ) το <i>ἡμι- ἔλλογον</i> μέρος της ψυχής
	2. α) το καθαρά <i>λόγον ἔχον</i> μέρος της ψυχής, β) το καθαρά <i>ἄλογον</i> και γ) το μέρος που μετέχει και του <i>ἄλογου</i> και του <i>λόγου ἔχοντος</i> μέρους της ψυχής
	3. το καθαρά <i>λόγον ἔχον</i> μέρος της ψυχής από το καθαρά <i>ἄλογον</i> .
Ε. Ο Αριστοτέλης ονόμασε <i>ἐπιθυμητικόν</i> το μέρος μιας ψυχής που έχει σχέση	1. με τη σοφία ή τη φρόνηση
	2. με τις αρετές που περιγράφουν τον χαρακτήρα του ανθρώπου
	3. με τις αρετές που αφορούν το λογικό μας.

Μονάδες 10

iv. *ἐθίζεσθαι, δεῖ, ἀχθόμενος, ἦχθαι*: Για καθεμιά από τις προηγούμενες λέξεις της αρχαίας ελληνικής να γράψετε μια ομόρριζη λέξη της νέας ελληνικής και για καθεμιά από τις επόμενες λέξεις: *συναλλάγμασι, ἀναστρέφεσθαι* να γράψετε μία περίοδο λόγου στα νέα ελληνικά, όπου η ίδια λέξη, σε οποιαδήποτε μορφή της, θα χρησιμοποιείται με διαφορετική σημασία από αυτήν που έχει στο αρχαίο κείμενο.

Μονάδες 10

v. «*Διὸ δεῖ ἦχθαι ... ὀρθὴ παιδεία αὕτη ἐστίν*». Να συσχετίσετε την άποψη που διατυπώνει ο Αριστοτέλης για τον χρόνο και τον τρόπο της ηθικής εκπαίδευσης με τα όσα συζητούν ο ανώνυμος Αθηναίος και ο Κλεινίας από την Κρήτη, στο επόμενο απόσπασμα από τους *Νόμους* (653 a-c) του Πλάτωνα:

«**Αθηναίος:** Λέγω, λοιπόν, ότι η πρώτη αίσθηση των παιδιών είναι η ηδονή και η λύπη και μαζί με αυτά μπαίνει για πρώτη φορά στη ψυχή τους η αρετή και η κακία. Η φρόνηση όμως κι οι αληθινές και σταθερές γνώμες αποτελούν ευτύχημα, αν μπου στην ψυχή κάποιου, έστω στα γεράματα. Είναι τέλειος, εν πάση περιπτώσει, ο άνθρωπος που θα αποκτήσει αυτά τα αγαθά και οτιδήποτε

περιέχεται σ' αυτά. Θεωρώ επομένως εκπαίδευση («παιδείαν») την πρώτη αρετή που μπαίνει στις ψυχές των παιδιών. Η ηδονή, η φιλία, η λύπη και το μίσος, αν μπουν σωστά στις ψυχές εκείνων που δεν έχει αφυπνιστεί ακόμη μέσα τους ο ορθός λόγος, και όταν, αφού συνειδητοποιήσουν την ύπαρξή του, συμφωνήσουν με αυτόν στο ότι έχουν εξασκηθεί σωστά στις ανάλογες συνήθειες, αυτή η συμφωνία είναι η αρετή στο σύνολό της. Το κομμάτι της όμως που ανατράφηκε σωστά σχετικά με τις ηδονές και τις λύπες, ώστε να μισεί αμέσως όσα πρέπει να μισεί, από την αρχή ως το τέλος, και να αγαπά όσα πρέπει ν' αγαπά, αυτό ακριβώς αν αποκόψεις από το λόγο και το ονομάσεις εκπαίδευση, θα κάμεις σωστά σύμφωνα με τη δική μου τουλάχιστον γνώμη.

Κλεινίας: Κι αυτά που είπες προηγουμένως, καλέ μου φίλε, για την παιδεία («παιδείας»), κι αυτά που λές τώρα, μου φαίνονται σωστά.»

(Μετάφραση: Β. Μοσκόβης)

* πιάνοντάς την.

Μονάδες 10

2.ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ Ξενοφώντος Λακεδαιμονίων Πολιτεία IV 5-7

Στη Λακεδαιμονίων Πολιτείαν ο Ξενοφών επαινεί, μεταξύ άλλων, τους νόμους του Λυκούργου, με βάση τους οποίους η εκπαίδευση των Σπαρτιατών συνέβαλε στη διαμόρφωση της κατάλληλης αρετής τους. Οι νόμοι παρουσιάζονται σε χρονολογική σειρά, από τη γέννηση μέχρι τα γηρατειά, ενώ η σημασία τους επιτονίζεται συχνά σε αντίθεση προς εκείνους των άλλων Ελλήνων.

[5] καὶ αὕτη δὴ γίγνεται ἡ θεοφιλεστάτη τε καὶ πολιτικωτάτη ἔρις, ἐν ἣ ἀποδέδεικται μὲν ἃ δεῖ ποιεῖν τὸν ἀγαθόν, χωρὶς δ' ἑκάτεροι ἀσκοῦσιν ὅπως αἰεὶ κράτιστοι ἔσονται, ἐὰν δέ τι δέη, καθ' ἕνα ἀρήξουσι* τῇ πόλει παντὶ σθένει. [6] ἀνάγκη δ' αὐτοῖς καὶ εὐεξίας ἐπιμελεῖσθαι. καὶ γὰρ πυκτεύουσι* διὰ τὴν ἔριν ὅπου ἂν συμβάλωσι διαλύειν μέντοι τοὺς μαχομένους πᾶς ὁ παραγενόμενος κύριος. ἦν δέ τις ἀπειθῆ τῶ διαλύοντι, ἄγει αὐτὸν ὁ παιδονόμος ἐπὶ τοὺς ἐφόρους· οἱ δὲ ζημιοῦσι μεγαλείως, καθιστάναι βουλόμενοι εἰς τὸ μήποτε ὀργὴν τοῦ μὴ πείθεσθαι τοῖς νόμοις κρατῆσαι.

[7] τοῖς γε μὴν τὴν ἡβητικὴν ἡλικίαν* πεπερακόσιν, ἐξ ὧν ἤδη καὶ αἱ μέγιστα ἀρχαὶ καθίστανται, οἱ μὲν ἄλλοι Ἕλληνες ἀφελόντες αὐτῶν τὸ ἰσχύος ἔτι ἐπιμελεῖσθαι στρατεύεσθαι ὅμως αὐτοῖς ἐπιτάττουσιν, ὁ δὲ Λυκούργος τοῖς τηλικούτοις νόμιμον ἐποίησε κάλλιστον εἶναι τὸ θηρᾶν, εἰ μὴ τι δημόσιον κωλύοι, ὅπως δύναιντο καὶ οὗτοι μηδὲν ἦττον τῶν ἡβώντων στρατιωτικούς πόρους ὑποφέρειν.

Λεξιλόγιο

*ἀρήξουσι (του ρ. ἀρήγω) = θα βοηθήσουν,

- * πυκτεύουσι (του ρ. πυκτεύω) = πυγμαχούν,
- * τὴν ἡβητικὴν ἡλικίαν = τὴν ηλικία πάνω από είκοσι χρονών.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

i. Να μεταφράσετε στη νεοελληνική γλώσσα το τμήμα του αδίδακτου κειμένου «τοῖς γε μὴν τὴν ἡβητικὴν ἡλικίαν... πόνους ὑποφέρειν».

Μονάδες 10

ii. Να εξηγήσετε τη συμβολή της ἔριδος στην εκπαίδευση των Σπαρτιατῶν, καθώς επίσης την αρχή που θέσπισε ο Λυκούργος για όσους υπερέβαιναν τὴν ἡβητικὴν ἡλικίαν.

Μονάδες 10

iii. α. «ἀσκούσιν», «ἄγει», «ζημιούσι», «ἐπιτάττουσιν»: Να μεταφέρετε τους ρηματικούς τύπους στον Αόριστο α' και να εξηγήσετε τη διαφορά που προκαλείται στο νόημα με την αλλαγή του χρόνου των ρημάτων·

β. «ἔρις», «ἄ», «ἕνα», «σθένει», «ἰσχύος», «τηλικούτοις»: Κάνοντας τις απαραίτητες αλλαγές (στην πτώση, τον αριθμό ή και το γένος) στους προηγούμενους γραμματικούς τύπους, να τους τοποθετήσετε στα κενά των επόμενων προτάσεων και περιόδων, ώστε να παράγεται το σωστό νόημα.

1. οὐκοῦν εἴ τι _____ πράττεται, ἰσχυρῶς πράττεται, καὶ εἴ τι ἀσθενεία, ἀσθενῶς; (Πλάτων, Πρωταγόρας 332b).
2. τὴν μὲν ἀσέλγειαν, ᾧ ἄνδρες δικασταί, καὶ τὴν ὕβριν, _____ πρὸς ἅπαντας ἀεὶ χρῆται Μειδίας, οὐδέν' οὐθ' ὑμῶν οὔτε τῶν ἄλλων πολιτῶν ἀγνοεῖν οἴομαι (Δημοσθένης, Κατὰ Μειδίον 1).
3. οὔτε γὰρ ἂν ἀδικώτερον οὐδένας ἡμῶν εὔροιτε _____ συμφοραῖς περιπεπτωκότας, οὔτ' ἐκ πλείονος χρόνου πρὸς τὴν ὑμετέραν πόλιν οἰκειότερον διακειμένους (Ἰσοκράτης, Πλαταιϊκός 2).
4. πολλὰ μὲν ὑπῆρχε τοῖς ἡμετέροις προγόνους _____ γνώμη χρωμένοις περὶ τοῦ δικαίου διαμάχεσθαι· (Λυσίας, Ἐπιτάφιος 17).
5. δοκῶ οὖν μοι ἐγὼ παρακαλεῖν σε, ὡσπερ ἔφη Ὅμηρος τὸν Σκάμανδρον πολιορκούμενον ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως τὸν Σιμόεντα παρακαλεῖν, εἰπόντα· Φίλε κασίγνητε, _____ ἀνέρος ἀμφότεροί περ σχῶμεν, (Πλάτων, Πρωταγόρας 340a).

6. κατὰ ξυστάσεις τε γιγνόμενοι ἐν πολλῇ _____ ἦσαν, οἱ μὲν κελεύοντες ἐπεξιέναι, οἱ δὲ τινες οὐκ ἔωντες (Θουκυδίδης, *Ιστορία*, 2.21.3).

Μονάδες 10

iv. α. «οἱ δὲ ζημιούσι μεγαλείως, καθιστάναι βουλόμενοι εἰς τὸ μήποτε ὀργὴν τοῦ μὴ πείθεσθαι τοῖς νόμοις κρατῆσαι»: Να γράψετε τη συντακτικὴ λειτουργία των τεσσάρων υπογραμμισμένων τύπων.

β. «ὅπως... ἔσονται», «ὅπως δύναιντο... ὑποφέρειν»: Να αναγνωρίσετε συντακτικὰ το εἶδος των δύο προτάσεων και να δικαιολογήσετε τον τρόπο της εκφοράς τους.

Μονάδες 10

7^ο ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Αριστοτέλης, *Ηθικά Νικομάχεια*

1. ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ Αριστοτέλης, *Ηθικά Νικομάχεια*: Ενότ.3(B1, 5-7) και ενότ.10(B6,14-16)

Μαρτυρεῖ δὲ καὶ τὸ γινόμενον ἐν ταῖς πόλεσιν· οἱ γὰρ νομοθέται τοὺς πολίτας ἐθίζοντες ποιοῦσιν ἀγαθοὺς, καὶ τὸ μὲν βούλημα παντός νομοθέτου τοῦτ' ἐστίν, ὅσοι δὲ μὴ εὖ αὐτὸ ποιοῦσιν ἀμαρτάνουσιν, καὶ διαφέρει τούτῳ πολιτεία πολιτείας ἀγαθὴ φαύλης. Ἔτι ἐκ τῶν αὐτῶν καὶ διὰ τῶν αὐτῶν καὶ γίνεται πᾶσα ἀρετὴ καὶ φθείρεται, ὁμοίως δὲ καὶ τέχνη· ἐκ γὰρ τοῦ κιθαρίζειν καὶ οἱ ἀγαθοὶ καὶ κακοὶ γίνονται κιθαρισταί. Ἀνάλογον δὲ καὶ οἰκοδόμοι καὶ οἱ λοιποὶ πάντες· ἐκ μὲν γὰρ τοῦ εὖ οἰκοδομεῖν ἀγαθοὶ οἰκοδόμοι ἔσονται, ἐκ δὲ τοῦ κακῶς κακοί. Εἰ γὰρ μὴ οὕτως εἶχεν, οὐδὲν ἂν ἔδει τοῦ διδάξοντος, ἀλλὰ πάντες ἂν ἐγίνοντο ἀγαθοὶ ἢ κακοί.

[...]

ἔτι τὸ μὲν ἀμαρτάνειν πολλαχῶς ἔστιν (τὸ γὰρ κακὸν τοῦ ἀπείρου, ὡς οἱ Πυθαγόρειοι εἶκαζον, τὸ δ' ἀγαθὸν τοῦ πεπερασμένου), τὸ δὲ κατορθοῦν μοναχῶς (διὸ καὶ τὸ μὲν ῥάδιον τὸ δὲ χαλεπὸν, ῥάδιον μὲν τὸ ἀποτυχεῖν τοῦ σκοποῦ, χαλεπὸν δὲ τὸ ἐπιτυχεῖν)· καὶ διὰ ταῦτ' οὖν τῆς μὲν κακίας ἢ ὑπερβολῆς καὶ ἢ ἔλλειψις, τῆς δ' ἀρετῆς ἢ μεσότης· ἐσθλοὶ μὲν γὰρ ἀπλῶς, παντοδαπῶς δὲ κακοί.

Ἔστιν ἄρα ἡ ἀρετὴ ἕξις προαιρετική, ἐν μεσότητι οὔσα τῇ πρὸς ἡμᾶς, ὠρισμένη λόγῳ καὶ ᾧ ἂν ὁ φρόνιμος ὀρίσειεν. μεσότης δὲ δύο κακιῶν, τῆς μὲν καθ' ὑπερβολὴν τῆς δὲ κατ' ἔλλειψιν· καὶ ἔτι τῶ τὰς μὲν ἐλλείπειν τὰς δ' ὑπερβάλλειν τοῦ δέοντος ἔν τε τοῖς πάθεσι καὶ ἐν ταῖς πράξεσι, τὴν δ' ἀρετὴν τὸ μέσον καὶ εὐρίσκειν καὶ αἰρεῖσθαι.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

i.α. Ποια εἶναι τα χαρακτηριστικά της ἀρετῆς καὶ της κακίας σύμφωνα με τὴν πρώτη παράγραφο του δευτέρου αποσπάσματος;

β. Να χαρακτηρίσετε καθεμιὰ ἀπὸ τις παρακάτω προτάσεις ὡς «Σωστή» ἢ «Λανθασμένη»:

1. τὸ μὲν βούλημα παντός νομοθέτου τοῦτ' ἐστίν: Ο Αριστοτέλης συσχετίζει τὴν ἐπιθυμία των νομοθετῶν με τις ἀγαθές καὶ φαύλες πολιτείες.

2. ἐκ μὲν γὰρ τοῦ εὖ οἰκοδομεῖν ἀγαθοὶ οἰκοδόμοι ἔσονται, ἐκ δὲ τοῦ κακῶς κακοί: Ο φιλόσοφος υποστηρίζει ὅτι στις τέχνες, ὅπως καὶ στην ἠθικὴ ἀρετὴ, ἡ ποιότητα τῆς πράξης σχετίζεται με τὴ γένεση καὶ τὴ φθορὰ τῆς ἀρετῆς.

Μονάδες 10

ii.1. Ο Αριστοτέλης στα *Ηθικά Νικομάχεια* επιδιώκει να αποδείξει ότι η ηθική αρετή είναι επίκτητη. Ποια στοιχεία σε καθεμιά από τις παραπάνω ενότητες ενισχύουν αυτή του τη θέση;

Μονάδες 10

2. Αφού επισημάνετε τις αντιθέσεις σε καθένα από τα δύο αποσπάσματα, να αναφέρετε τι επιδιώκει να αποδείξει ο φιλόσοφος με αυτή του την επιλογή.

Μονάδες 10

iii. Να χαρακτηρίσετε τις παρακάτω προτάσεις ως «Σωστές» ή «Λανθασμένες»:

- Η αρετή, κατά τον Αριστοτέλη, σχετίζεται άμεσα με την ευδαιμονία που προκύπτει από την ενάρετη δράση
- Η φιλία, κατά τον Αριστοτέλη, αποτελούσε την ύψιστη αξία
- Η εκούσια αποχώρηση του Αριστοτέλη από την Αθήνα οφειλόταν στην κριτική που ασκούσε στις πλατωνικές απόψεις
- Ο Αριστοτέλης άσκησε διδακτικό έργο μόνο στην Ακαδημία του Πλάτωνα
- Το κλίμα που διαμορφώθηκε στην Ακαδημία υπό την διεύθυνση του Ευδόξου ευνόησε τον Αριστοτέλη.

Μονάδες 10

iv. *εἵκαζον ῥάδιον, πεπερασμένον, ἔδει:* Για καθεμιά από τις προηγούμενες λέξεις της αρχαίας ελληνικής να γράψετε μια ομόρριζη λέξη της νέας ελληνικής· και για καθεμιά από τις επόμενες λέξεις: *ἀμαρτάνειν, ἐθίζοντες,* να γράψετε μία περίοδο λόγου στα νέα ελληνικά, όπου η ίδια λέξη, σε οποιαδήποτε μορφή της (πτώση, αριθμό, γένος, έγκλιση, χρόνο, βαθμό), θα χρησιμοποιείται με διαφορετική σημασία από αυτήν που έχει στο αρχαίο κείμενο.

Μονάδες 10

v. Αφού μελετήσετε το παρακάτω απόσπασμα από τα *Ηθικά Νικομάχεια*, να αναφερθείτε στην έννοια της μεσότητας, όπως την παρουσιάζει τόσο στο πρωτότυπο όσο και στο μεταφρασμένο παράλληλο κείμενο, και να σχολιάσετε την επιλογή του αναλογικού συλλογισμού.

«Ας ξεκινήσουμε λοιπόν με την παρατήρηση ότι τα πράγματα αυτά έχουν από τη φύση τους την ιδιότητα να φθείρονται από την έλλειψη και την υπερβολή, όπως ακριβώς βλέπουμε ότι γίνεται στην περίπτωση της σωματικής ρώμης και της υγείας — το θεωρείτε, φαντάζομαι, φυσικό, για τα όχι φανερά πράγματα να

χρησιμοποιούμε τις αποδείξεις που μας προσφέρουν τα φανερά. Έτσι: οι υπερβολικές γυμναστικές ασκήσεις αλλά και οι λειψές φθείρουν τη σωματική δύναμη· επίσης: τα ποτά και τα τρόφιμα, όταν γίνονται περισσότερα ή λιγότερα από κάποια συγκεκριμένη ποσότητα, φθείρουν την υγεία, ενώ τα σύμφωνα με το μέτρο τη γεννούν, την αυξάνουν και τη διασφαλίζουν. Το ίδιο λοιπόν συμβαίνει και στην περίπτωση της σωφροσύνης, της ανδρείας και των άλλων αρετών.»

Ηθικά Νικομάχεια 1104^α (Μετ. Δ. Λυπουρλή)

Μονάδες 10

2.ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ Ξενοφώντος Ιέρων 8, 1-5.

Στο έργο του Ξενοφώντα Ιέρων το ομώνυμο πρόσωπο συζητά με τον ποιητή Σιμωνίδα σχετικά με την ευτυχία της ζωής των τυράννων και των απλών πολιτών. Στο συγκεκριμένο απόσπασμα ο Σιμωνίδης χρησιμοποιώντας συγκεκριμένα παραδείγματα συγκρίνει τη ζωή των τυράννων με αυτή των απλών πολιτών.

Καὶ ὁ Σιμωνίδης ὑπολαβὼν εἶπεν· Ἀλλὰ τὸ μὲν νῦν, ὦ Ἰέρων, ἀθύμως ἔχειν σε πρὸς τὴν τυραννίδα οὐ θαυμάζω, ἐπέπερ ἐπιθυμῶν φιλεῖσθαι ὑπ' ἀνθρώπων ἐμποδῶν σοι τούτου νομίζεις αὐτὴν εἶναι. ἐγὼ μέντοι ἔχειν μοι δοκῶ διδάξει σε ὡς τὸ ἄρχειν οὐδὲν ἀποκωλύει τοῦ φιλεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ πλεονεκτεῖ γε τῆς ιδιωτείας. ἐπισκοποῦντες δὲ αὐτὸ εἰ οὕτως ἔχει μήπω ἐκεῖνο σκοπῶμεν, εἰ διὰ τὸ μείζον δύνασθαι ὁ ἄρχων καὶ χαρίζεσθαι πλείω δύναιτ' ἄν, ἀλλ' ἂν τὰ ὅμοια ποιῶσιν ὃ τε ιδιώτης καὶ ὁ τύραννος, ἐννόει πότερος μείζω ἀπὸ τῶν ἴσων κτᾶται χάριν. ἄρξομαι δέ σοι ἀπὸ τῶν μικροτάτων παραδειγμάτων. ἰδὼν γὰρ πρῶτον προσεπάτω τινὰ φιλικῶς ὃ τε ἄρχων καὶ ὁ ιδιώτης· ἐν τούτῳ τὴν ποτέρου πρόσρησιν μᾶλλον εὐφραίνειν τὸν ἀκούσαντα νομίζεις; ἴθι δὴ ἐπαινεσάντων ἀμφότεροι τὸν αὐτόν· τὸν ποτέρου δοκεῖς ἔπαινον ἐξικνεῖσθαι μᾶλλον εἰς εὐφροσύνην; θύσας δὲ τιμησάτω ἐκάτερος· τὴν παρὰ ποτέρου τιμὴν μείζονος ἂν χάριτος δοκεῖς τυγχάνειν; κάμνοντα θεραπευσάτωσαν ὁμοίως· οὐκοῦν τοῦτο σαφές ὅτι αἱ ἀπὸ τῶν δυνατωτάτων θεραπείαι καὶ χαρὰν ἐμποιοῦσι μεγίστην; δότωσαν δὴ τὰ ἴσα· οὐ καὶ ἐν τούτῳ σαφές ὅτι αἱ ἀπὸ τῶν δυνατωτάτων ἡμίσειαι χάριτες πλέον ἢ ὅλον τὸ παρὰ τοῦ ιδιώτου δῶρημα δύνανται;

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

i. Να μεταφράσετε στη νεοελληνική γλώσσα το χωρίο του αδίδακτου κειμένου: «ἴθι δὴ ἐπαινεσάντων ... καὶ χαρὰν ἐμποιοῦσι μεγίστην;»

Μονάδες 10

ii. Ποιος βίος υπερέχει, σύμφωνα με τον Σιμωνίδη; Να αναφέρετε δύο παραδείγματα με τα οποία προσπαθεί να υποστηρίξει την άποψή του.

Μονάδες 10

iii. Στα παρακάτω αποσπάσματα να γίνουν οι εξής μεττροπές: 1. *εἰ διὰ τὸ μείζον δύνασθαι ὁ ἄρχων καὶ χαρίζεσθαι πλείω δύναιτ' ἄν, ἀλλ' ἂν τὰ ὅμοια ποιῶσιν ὁ τε ιδιώτης καὶ ὁ τύραννος, ἐννόει πότερος μείζω ἀπὸ τῶν ἴσων κτᾶται χάριν:* να εντοπίσετε τα επίθετα και τα επιρρήματα που βρίσκονται σε συγκριτικό ή υπερθετικό βαθμό και να τα μετατρέψετε σε θετικό βαθμό. 2. *ιδῶν γὰρ πρῶτον προσειπάτω τινὰ φιλικῶς ὁ τε ἄρχων καὶ ὁ ιδιώτης:* να μετασχηματιστούν ὅλοι οι κλιτοί τύποι στον πληθυντικό 3. *ὡς τὸ ἄρχειν οὐδὲν ἀποκωλύει τοῦ φιλεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ πλεονεκτεῖ γε τῆς ιδιωτείας:* να μετατρέψετε τα ρήματα σε παρατατικό.

Μονάδες 10

iv. α. *ἐν τούτῳ τὴν ποτέρου πρόσρησιν μᾶλλον εὐφραίνειν τὸν ἀκούσαντα νομίζεις; ἴθι δὴ ἐπαινεσάντων ἀμφότεροι τὸν αὐτόν· τὸν ποτέρου δοκεῖς ἐπαινον ἐξικνεῖσθαι μᾶλλον εἰς εὐφροσύνην;* Να βρείτε τα υποκείμενα των ρημάτων και των ρηματικών τύπων του αποσπάσματος.

β. *μήπω ἐκεῖνο σκοπῶμεν, εἰ διὰ τὸ μείζον δύνασθαι ὁ ἄρχων καὶ χαρίζεσθαι πλείω δύναιτ' ἄν, ἀλλ' ἂν τὰ ὅμοια ποιῶσιν ὁ τε ιδιώτης καὶ ὁ τύραννος, ἐννόει πότερος μείζω ἀπὸ τῶν ἴσων κτᾶται χάριν:* να βρείτε και να αναγνωρίσετε τις κύριες προτάσεις του αποσπάσματος καθώς και να αιτιολογήσετε την εκφορά τους.

Μονάδες 10

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ από το ΦΕΚ 3807/Β'04-09-2018, με την υπ'αρ.
 Φ251/138819/Α5 Υπουργική Απόφαση

Τροποποίηση της Φ.251/37802/Α5 (ΦΕΚ 698/Β'/2016) υπουργικής απόφασης «Διαδικασίες σχετικά με τις πανελλαδικές εξετάσεις Γενικού Λυκείου, με το σύστημα εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση που θεσπίστηκε με το ν. 4186/2013 (ΦΕΚ 193 Α'), όπως τροποποιήθηκε και ισχύει»:

«Για την εξέταση στο μάθημα Αρχαία Ελληνική Γλώσσα της Γ' τάξης Ημερήσιου Γενικού Λυκείου και Δ' τάξης Εσπερινού Γενικού Λυκείου (μάθημα Ομάδας Προσανατολισμού Ανθρωπιστικών Σπουδών) ισχύουν τα εξής:

1. Δίνονται στους μαθητές και στις μαθήτριες αποσπάσματα διδαγμένου κειμένου 12 – 20 στίχων με νοηματική συνοχή και τους ζητείται να απαντήσουν σε:

i) Μία (1) ερώτηση κατανόησης με την οποία ζητείται να αποκωδικοποιήσουν σημεία του κειμένου και να αντλήσουν βασικές πληροφορίες που εντοπίζονται στο κείμενο. Η ερώτηση μπορεί να διαίρεται σε δύο υποερωτήματα με τη μορφή ερωτήσεων κλειστού τύπου (σωστού ή λάθους, πολλαπλών επιλογών, αντιστοίχισης, συμπλήρωσης κενών κ.λπ.) ή ανοικτού τύπου.

ii) Δύο (2) ερωτήσεις ερμηνευτικές, που μπορεί να αναφέρονται σε ιδέες/αξίες/ προβλήματα, σε στάσεις/ήθος/χαρακτήρα των προσώπων, στο ιστορικό/κοινωνικό/ πολιτιστικό πλαίσιο της εποχής του έργου, στη δομή/σύνθεση του κειμένου, σε υφολογικά/αισθητικά θέματα, με βάση το απόσπασμα.

iii) Μία (1) ερώτηση κλειστού τύπου που αναφέρεται στο γραμματειακό είδος στο οποίο ανήκει το κείμενο, στον συγγραφέα ή στο έργο του.

iv) Μία (1) ερώτηση λεξιλογική-σημασιολογική (σύνδεση λέξεων αρχαίας και νέας, διατήρηση ή αλλαγή της σημασίας τους, οικογένειες ομόρριζων λέξεων, απλών ή σύνθετων, συνώνυμα, αντώνυμα).

v) Δίνεται παράλληλο κείμενο στη νέα ελληνική, διδαγμένο ή αδίδακτο, από την αρχαία ή νεότερη ελληνική γραμματεία, και καλούνται να απαντήσουν σε μία (1) ερώτηση ερμηνευτική, με την οποία ζητείται να συγκρίνουν το παράλληλο με το πρωτότυπο κείμενο.

2. Δίνεται, επίσης, αδίδακτο πεζό κείμενο αττικής διαλέκτου 12-20 στίχων στερεότυπης έκδοσης με νοηματική συνοχή. Στο αδίδακτο κείμενο προτάσσεται σύντομο σχετικό εισαγωγικό σημείωμα, μέσω του οποίου δίνονται εξωκειμενικές πληροφορίες απαραίτητες για την κατανόηση του κειμένου.

Οι μαθητές και οι μαθήτριες καλούνται:

i) Να μεταφράσουν στα νέα ελληνικά μέρος του κειμένου από τέσσερις έως έξι στίχους.

ii) Να απαντήσουν σε μια ερώτηση κατανόησης που αναφέρεται στον νοηματικό άξονα του κειμένου.

iii) Να απαντήσουν σε μία (1) ερώτηση γραμματικής, η οποία μπορεί να αναλύεται σε δύο υποερωτήματα.

iv) Να απαντήσουν σε μία (1) ερώτηση συντακτικού (π.χ. αναγνώριση λέξεων/φράσεων/ προτάσεων/άλλων δομικών στοιχείων του κειμένου, μετασχηματισμός μέρους του κειμένου ως προς τη δομολειτουργική του διάσταση), η οποία μπορεί να επιμερίζεται σε δύο υποερωτήματα.

3. Κάθε ζητούμενη ερώτηση-δραστηριότητα που τίθεται για το διδαγμένο ή το παράλληλο ή το αδίδακτο κείμενο βαθμολογείται με δέκα (10) μονάδες της εκατοντάβαθμης κλίμακας.

Για την εξέταση των παραπάνω θεμάτων, τόσο στο διδαγμένο όσο και στο αδίδακτο κείμενο, κρίνεται σκόπιμο να αξιοποιείται ποικιλία τύπων ασκήσεων/ερωτήσεων».

